

Ч. 2 (139) Р. ХХХІІ

Авангард

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

ч. 2/139 РІК 1978 БЕРЕЗЕНЬ – КВІТЕНЬ 1978

Авангард

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОТ М О Л О Д І

ДВОМІСЯЧНИК, ВИДАЄ
ЦЕНТРАЛЬНА УПРАВА СУМ

VANGUARD – bi-monthly

Official Press Organ of the Ukrainian
Youth Association in Exile

AVANTGARDE– bimestriel
Revue de Jeunes éditée par le
Comité Central de l'Union de la
jeunesse ukrainienne en exil

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
І АДМІНІСТРАЦІЇ

«AVANTGARDE»
72 Bld Charlemagne
1040 BRUXELLES
Tel.: 734.04.82

КРАЙОВІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

Вел. Британія:
KU SUM
«Tarasivka»
Old Cliff House
Weston-on-trent, Derby's

Австралія
Mr. J. Kutnyj
7 Dale street
Maribyrnong 3032, Vic.

Аргентина
W. Zastawnyj
Soler 5039
Buenos Aires

Редагує Колегія з членів Центральної Управи СУМ

Головний Редактор – Андрій Гайдамаха

Редакційні листування й матеріали
надсилати на адресу Редакції.

Це число зредаговано в Секретаріаті ЦУ СУМ
при співпраці Редакційного Гуртка Дружинників СУМ
Графічне оформлення: Графік Яків Гніздовський.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1978 РІК

КРАЇНИ:	ОДНЕ ЧИСЛО:	РІЧНО:	В ПІСЛЯПЛАТІ:
ЗСА	дол. 2.00	дол. 10.00	дол. 11.00
КАНАДА	дол. 2.00	дол. 10.00	дол. 11.00
ВЕЛ. БРИТАНІЯ	ф.ст. 0.80	ф.ст. 4.00	ф.ст. 4.40
АВСТРАЛІЯ	дол. 2.00	дол. 10.00	дол. 11.00
БЕЛЬГІЯ	бфр. 60.00	бфр. 300.00	бфр. 330.00
ФРАНЦІЯ	ффр. 8.00	ффр. 40.00	ффр. 44.00
НІМЕЧЧИНА	н.м. 4.00	н.м. 20.00	н.м. 22.00
АВСТРІЯ	шіл. 25.00	шіл. 125.00	шіл. 140.00
АРГЕНТИНА	пезо 200.00	пезо 900.00	пезо 1000.-
БРАЗИЛІЯ	крюз. 10.00	крюз. 50.00	крюз. 55.00

ДО ОСНОВ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА

Відзначаючи в цьому році 100-ліття від народження Почесного члена СУМ, великого українського Педагога й Мислителя проф. Григорія Ващенка, Центральна Управа СУМ хотіла в цей спосіб підкреслити не тільки глибоку пошану і вдячність своєму духовому покровителеві й ідеологові, але також звернути особливу увагу на дуже суттєву проблему українського державного будівництва, якою на наш погляд є система освіти й виховання.

Відомо, що ідея державности базується на ступені національної свідомості, яку виявляють члени даного народу. Потрійний аспект цієї свідомості, що полягає на чіткості національних завдань, що стоять перед кожним членом нації, всеобіймаючість цієї ідеї, що характеризується наявністю певного світогляду питомого духовості даної нації і поширення цього світогляду на якнайширші кола даного народу, — є вирішальна в змаганнях нації, до її державницького вивершення. Всі ці три чинники були у великій мірі відсутні в час, коли була нагода тому 60 років здобути і закріпити Українську Державу. Українська національна свідомість приспана ворогом і розбуджена в “вогні“, як писав Т. Шевченко, не могла мати належної чіткості, мала чужі українській духовості первні в формі інтернаціоналістичного соціалізму—марксизму і була власністю не зрілої до державного будівництва частини української інтелігенції.

Наш цьогорічний Ювілят проф. Григорій Ващенко, що походить з козацького роду, був вихований в духовних школах Полтавщини, а відтак закінчив богословську Академію в Москві. Це дало йому змогу не лише оформити свій християнський світогляд, але що найважливіше утвердити себе в національній свідомості, яка в конфронтації з московським богословським вченням набрала національної чіткості і стала базою для послідовних студій української духовості наших північних сусідів в яких він відкрив різючі прояви гіпокризії, морального розкладу та духового маразму.

Події 1917–20 рр. застають нашого Ювілята в повноті національної свідомості та духової зрілості. При цьому педагогічна праця на становищі учителя, професора та керівника середніх шкіл, дала йому великий досвід, який послужив для його повного застосування в умовах державного будівництва України. Треба ствердити, що учительство України часу визвольних змагань виявило неабияку живучість та розуміння своїх національних завдань. Два учитель-

ські Всенациональні З'їзди в квітні і серпні 1917 р. в Києві залишили також незабутній слід на проф. Г. Ващенкові, який перебував тоді в Полтаві. В своїй автобіографії, проф. Г. Ващенко пише так про ті часи:

“В 1917 р., після лютневої революції в Україні розпочався потужний національний рух; я брав участь в перекваліфікації українського учительства і разом з професором історії Мірзою-Авак'янц читав лекції на курсах учителів в Прилуках, Ромні, Хоролі. В 1917 р. був призначений на посаду лектора педагогіки й психології в Полтавськiм учительськiм iнституті. В скорому часі я також обняв посаду директора учительської семінарії на Шведській Могилі. В семінарії я чітко провадив українську національну лінію, при чому зустрів велику підтримку з боку студентів, але одночасно глуху, приховану ворожнечу з боку викладачів росіян і “малоросів”. В 1918 р. я став доцентом Полтавського українського університету, не залишаючи посади директора учительської семінарії. Коли ж у серпні 1919 р. до Полтави прийшли денікінці, я був заарештований як “мазепинець”. Мене вже готували до розстрілу і посадили в окрему камеру, але мене врятував Вячеслав Александрів, що був директором Роменської комерційної школи. Він зумів підійти до денікінського інспектора народних шкіл на Полтавщині Лаврова, і з його допомогою домігся того, що денікінці випустили мене з в'язниці на його поруку.

Як бачимо, тільки щасливим збігом обставин проф. Г. Ващенко уникнув смерті за свою ж українську педагогічну діяльність періоду української державности, а відтак мусів виїхати в Московщину, бо до його діяльності чимраз більше почали присікатися нові московські окупанти та свої червоні яничари. Всетаки той час був найбільш творчим у його педагогічній діяльності і позначився написанням низки праць, які стали відтак основою опрацювання “Проекту Системи Освіти в Самостійній Україні”. /Мюнхен – 1957/.

Підавши основній критиці большевицьку виховно-освітню систему, автор їй закидає, що вона є “тоталітарною системою вихованн”, яка у свому наслідку дає людину-раба, що має стати інструментом для комуністичної партії у її намаганнях поширити свою владу на цілий світ. Дальшою рисою тієї штучної системи є її внутрішні суперечності і облудність. На місце пропагованої “рівности” дійшло знова до застосування “клясового принципу”, як колись за царських часів був “становий принцип”. За цим принципом керівна верства має привілей вступу на вищі студії, тоді коли інші верстви є під тим оглядом упосліджені з виразним обмеженням щодо тих можливостей. Проф. Г. Ващенко піддав також критиці писання українця-яничара Антона Макарєнка, якого большевицька система гльорифікує, як найвизначнішого советського педагога. Його педагогія полягає на принципі практичного навчання у функції до суспільного виробництва. Теоретичне навчання, що розвиває розумові та духові властивості людини в такій системі є зовсім занедбані.

Проф. Г. Ващенко докладно простудіював також і західноєвропейські та американську системи навчання і виховання, витягаючи з

них все корисне, що можна беззапечно перенести і на український ґрунт. Натомість не бракує на заході негативних елементів у виховно-научних системах, які проф. Г. Ващенко піддає основній критиці. На думку проф. Г. Ващенка навчання моралі спертє тільки на суспільних відносинах, а не на релігії, не має великої вартости, як не має також вартости навчання, яке не дбає про духовний розвиток молоді, а тільки про саме практичне знання.

В основу української освітньої системи проф. Г. Ващенко ставить християнську національну ідеологію, в протизвагу до большевицької, яка зводиться до економічно-матеріалістичних чинників. В центрі тієї ідеології є людина з її абсолютними духовними вартостями, а не людина-раб витвір комуністичної системи. Перемогу над большевизмом проф. Г. Ващенко бачить тільки при допомозі християнської національної ідеології. Ця ідеологія базується на чотирьох головних принципах: 1/ визнання Бога як абсолютної Істини, Добра і Краси і Промислителя всесвіту, 2/ віра в безсмертність душі людини і перевага духа над тілом, вічного над дочасним, 3/ визнання абсолютної вартости людини, як образу і подоби Божої, 4/ визнання, як основи моралі, любови до Бога і ближнього, любови до окремих людей і до своєї Батьківщини. Поскільки система освіти міцно пов'язана з державним устроєм і соціально-економічним ладом, то в Україні може бути тільки такий державний устрій, який засуджує насильство і деспотизм і забезпечує свободу кожного громадянина. Межі тієї свободи і права інших громадян. Соціально-економічний лад мусить базуватись на любові ближнього і на справедливості, а тому не може бути експлуатації людини людиною. Це і є християнські принципи побудови устрою і соціально-економічного ладу в українській Державі. Без навчання релігії в школах не можна мати також християнської моралі, а без тієї моралі не може бути ні свободи, ні любови, ні справедливости.

Запорукою належної розбудови освітньої системи мають бути школи державні, чи приватні, але з одноцілою програмою й ідеологічним спрямуванням. Має бути поставлена на високому рівні наукова робота в ділянці теоретичної педагогіки, згідно з науковими традиціями України. Потрібна, отже, академія педагогічних наук з філіями в більших містах України. Мусить існувати також добре розгорнена система дослідчих станиць вибору звання. При міністерстві освіти України мають бути заступлені всі можливі професійні групи, щоб на основі загального знання можна було розбудовувати спеціалізацію у всіх галузях народного господарства та духово-культурного життя народу.

Структура освітньої системи в Вільній Україні має охоплювати собою дитвору й молодь від народження до 25 років життя. Вона складається:

1. *Передошкільне і дошкільне виховання: материнський догляд або ясла до 3-ох років, дитячий садок від 3-ох до 6 років.*
2. *Початкова школа від 6-и до 14 років.*
3. *Середня школа: класична гімназія, реальна школа, середні технічні школи, учительські семінарії, середні агрономічні школи, середня медична школа, від 14-и до 18-и років.*
4. *Висока школа: університет, високі технічні школи, педагогічний інститут, академія мистецтва, консерваторія, військова академія, від 18-ти до 23 років.*
5. *Позашкільна освіта.*
6. *Науково-дослідчі установи: академія наук, академія педагогічних наук.*

Функціонування тієї структури базується на тісному пов'язанні з родиною. Школа має піддержувати авторитет і пошану батьків і навпаки.

Велику роль проф. Г. Ващенко приписує молодечим організаціям, які мають бути включені у освітньо-виховну систему і мати до диспозиції добрих керівників і педагогів. Коначна є отже співпраця цих організацій зі школою і родиною. Завданням цих організацій є в першу чергу розвивати в молоді потрібні риси характеру, а головно плекати духа винахідливості та творчості.

Дуже важливою ділянкою в освітньо-виховній системі проф. Г. Ващенко вважає видавня виховної літератури та молодечих журналів, а також плекання мистецтва.

Всі ці проблеми і майбутня українська освітньо-виховна система мусять бути розпрацьовані і підготовлені в умовах вільного світу, бо в Україні вона є спотворена під кутом потреб московської імперії і її матеріялістично-комуністичної ідеології. Боротьба з цими залишками на початковому етапі буде чи не найважчим завданням у відновленні самостійній Українській Державі.

Як можна було ствердити з цього короткого перегляду основних залогень освітньо-виховної системи, яку проф. Г. Ващенко в формі проєкту залишив нам до дальшої розробки й вивершення, покривається повністю не лише з потребами українського народу в майбутньому, але також впливає з глибин української духовості і кращих традицій української державности в минулому української історії. Така виховно-освітня система вимагає від цілої нашої спільноти великого зосередження компетентних педагогічних сил і фінансових засобів, щоб могли впровадити її в життя вже тепер в умовах вільного світу в такій мірі, як це є можливо і необхідно, а в парі з цим підвести базу під цю систему в вільній Українській Державі. Нам виглядає, що роль еміграції в цьому відношенні може бути рішачою на переломі боротьби двох систем, а зглядно на румовищах большевицької системи, якій

НА СЛУЖБІ БОГА І БЛИЖНЬОГО

/В 65-ліття "Спектатора" - о. Веренфріда ван Стратена/

В побожній сім'ї в Мейдрехті, Голляндія, прийшов був на світ 17. 1. 1913 хлопчик Веренфрід, який відтак відзначався мистецькими здібностями. На бажання батьків пішов на філологічні студії, які однак його не задовольняли. Раптом, його внутрішній голос казав залишити студентську безжурність і товаришів та вступити до монастиря. Ізза слабого здоров'я настоятель монастиря в Тонгерльо, Бельгія, призначив його своїм секретарем, бо на

місію “не надавався”. В часі війни редагував журнал “Вежа”, а коли в 1944 треба було допомагати втікачам в Німеччині, він зголосився на допомогу. Згодом, вже в 1947 р. його ім'я стало не тільки відоме в Бельгії, але і в цілому світі; був це о. Веренфрід ван Стратен, або “Спекпатер” /отець Солонина, або Сало/.

Монах, що з початку війни став священником, під час двадцять п'ять років виглошував 70 проповідей на місяць по всіх закутках вільної Європи. Його перші проповіді змобілізували “кольони любови ближнього”. Тонами плило сало до зголоджених, священники йшли з наплечниками одягати і кормити осиротілих втікачів по таборах Німеччини. Згодом пішоходів заступили автомобілі, а відтак “вантажні каплиці”. Отець ван Стратен заснував також, “Братство будівельників”, щоб прискіпити відбудову воєнних руйн та забезпечити тисячі бездомних мешканнями.

Кенігштайн, в Німеччині, став місцем духовної семінарії для втікачів, а також осідном організації “Остпрістергільфе”. Від 1952 р. “Спекпатер” поширив свою допомогую діяльність на переслідувану Церкву за залізною заслоною”. В 1957 році ця діяльність поширюється також на Індію і Південну Америку, де знаходить простягнуті руки потребуючих.

В організації пожертв “Спекпатер” знаходить ударяючі гасла, як напр. “Я збираю всі скарпетки Європи”, чи “Дайте Богові авто”. Він стає, як це його прозвав його настоятель, “майстром жебрання”. З уваги на надщерблене здоров'я о. ван Стратен мусів дещо обмежити свої поїздки і число проповідей, але й сьогодні він має вирішальний голос щодо переведення збірок і розподілу допомог. В 1974 році його знову вибрали були на 6-річну каденцію Генеральним Модератором.

В малім селі Тонгерльо недалеко від монастиря в якому колись перебував о. ван Стратен, дорожні стрілки показують в напрямі до двох великих “гангар” – складів організації “Остпрістергільфе”. або “Допомога Церкві в потребі”. В 1976 р. вантажні авта, що регулярно об'їздять Бельгію й Голляндію транспортували тисячі тон одягу і також харчів на загальну суму вартости 3.269.281 дол. Звідтам розсилаються під приватними адресами посилки по цілому світі для тих, хто їх потребує.

З цього щедрого джерела неодноразово користала також Українська Церква в діаспорі і в Україні та по сателітних краях. Отець Ван Стратен може краще як хтонебудь інший орієнтується в положенню нашої катакомбної Церкви і потреб її вірних. До речі, він є великим приятелем Блаженнішого Патріярха Йосифа з готовістю кожночасно прийти з допомогою. У своїх Бюлетенах та брошурках, звертав не раз увагу на важке становище вірних за залізною заслоною і не щадив критичних слів у сторону переслідувачів. Був чутливий також до багатьох пасторальних потреб української еміграції, зокрема коли йдеться про Семінарії, наукові установи, гуртожитки і добродійні заведення. З його допомоги користала також українська молодь у формі допомоги таборах і релігійно-національному вихованню.

Ось силуетка Особи про яку можна сказати, що вона турбується нами не менш, як ми самі турбуємось про себе.

Йосиф Тереля

“ПЕРЕСЛІДУЮТЬ ЗА ПЕРЕКОНАННЯ” — ПИШЕ ДРУЖИНА ЙОСИФА ТЕРЕЛІ

Як подає ПС-УГВР на Захід предістався документ українського самвидаву “Лист Олени Терелі до Міжнародної асоціації психіатрів”, в якому вона розповідає про долю її мужа і просить допомогти його звільнити. Тереля знаходиться тепер в Дніпропетровській спеціальній психіатричній лікарні.

Йосиф Тереля народився в 1943 р. на Закарпатській Україні. 1962 його засудили на 4 року таборів, обвинувачуючи за крадежу зброї. Тереля втік з табору, його зловили і судили вдруге, після того він ще раз втік і його знову зловили. В наслідку цих спроб втечі, Терелю перевели до спеціальної психіатричної лікарні в Сичівці в 1972 р. В 1976 р. рішенням суду Терелю звільнили. В грудні 1976 р. Тереля написав відкритого листа до предсідника КГБ, Ю. Андропова, протестуючи проти переслідування Української Католицької Церкви. Цей лист кружляв в українському самвидаві і був надрукований на Заході.

28 квітня 1977 р. Терелю ще раз запроторили до психіатричної лікарні в м. Берегові на Закарпатті. 10 червня 1977 р. Береговський районний суд розглядав справу Й. Терелі у зв'язку з його спробою втекти з лікарні. Суд відбувся у відсутності підсудного та його адвоката чи будь-якого представника Терелі; навіть дружині заборонили вступ на залу. В середині червня прокурор Берегівського району, А. М. Мешко повідомив дружину, що рішення суду (запроторити Терелю до спеціальної психіатричної лікарні) було скасоване, бо попередньо порушено право Терелі на захист, що швидко відбудеться новий суд з адвокатом. але що Терелю все ж таки вишлють до спеціальної лікарні.

На початку липня суддя Йосипчук повідомив Олену Терелю, що вона не буде знати коли відбудеться суд над її мужем, бо закон до цього не зобов'язує. Щойно при кінці липня дружина Терелі дізналася, що другий суд над її чоловіком відбувся 27 червня і що його перевезли до Дніпропетровської спеціальної психіатричної лікарні.

Також стало відомо, що в травні 1977 р. лікарська комісія Казанської спеціальної психіатричної лікарні рішила звільнити Миколу Плахотнюка з лікарні, але Київський обласний суд відкинув рішення комісії, тому Плахотнюк даліше знаходиться в Казані. Нижче друкуємо повний текст листа Олени Терелі:

“До Комітету для розгляду в справах застосування психіатрії для політичних цілей при Міжнародній Асоціації Психіатрів.

ЗАЯВА

Я, Тереля Олена Тимофіївна, дружина Терелі Йосифа Михайловича, 1943 р. народження, неодноразово переслідуваного за релігійні переконання і вільнодумання, змушена звертатися до Вас у зв'язку з продовженням переслідування мого мужа.

У вересні 1975 року мій муж був звільнений з Сичевської спеціальної психіатричної лікарні, а в квітні 1976 року, рішенням суду, звільнений з загальної лікарні. Після звільнення він залишився вірним своїм поглядам і в скорому часі його щераз почали переслідувати. В листопаді 1976 р. за ініціативою влади він був запроторений до психіатричної лікарні на 28 днів.

В періоді відносної свободи ми з мужем внесли прохання, щоб нам дозволили емігрувати з СРСР. Крім того, він написав листа до голови КГБ, Андропова, про становище політ'в'язнів у таборах і психіатричних лікарнях на підставі власних переживань під час ув'язнення, і лист у захист українського поета Миколи Руденка, заарештованого в лютому 1977р.

В квітні 1977 р. його ще раз насильно запроторили до лікарні і 2 вересня превезли до спеціальної лікарні в Дніпропетровську. Відразу призначено “лікування” стелазином і циклодолом, від яких погіршилась його хвороба шлунку. Про жахливий режим цієї лікарні відомо зі свідчень Л. І. Плюща. Розмова з лікарем-психіатром Будкевич, Нелюю Михайлівною, зробила на мене пригноблююче враження. Єдиний синдром, який вона зуміла назвати — було бажання мужа покинути Радянський Союз.

Я — Лікар, і я запевняю вас, що мій муж не потребує лікування в психіатричній лікарні.

Я звертаюся до Вас з проською допомоги моєму мужеві. Прошу допоможіть йому тим, чим Ви, лікарі-психіатри зможете. У Вас є документи-листи Йосифа Терелі в яких знаходяться його “злочини” й його “хвороба”. Мій муж і я довіряємо Вам провести обслідування його справи, при тому, якщо буде можливо, перевести експертизу. Я, зі своєї сторони, готова детально інформувати Вас про все, що мені відомо про справу мого мужа і відповісти на всі Ваші питання.

Прошу Комітет зробити все можливе для мого мужа.

Адреса лікарні:
320026 м. Дніпропетровськ
вул. Чічеріна 101, ЯЄ
303/РБ

Олена Тереля
295340, Закарпатська
область, м. Свалява,
вул. Чапаса, 8.

Лист Йосифа Терелі до Папи

Ваша Святосте!

Гіркі часи переживає нині гр. – католицька Апостольська Церква України. Ми, вірні Церкви, змушені таємно хрестити, вінчати, сповідати і хоронити! Наше священство в табоах, психлікарнях, фізично знищене . . . Ті, що лишилися живими і не покинули своєї пастви, пам'ятають, що наша віра тримається на твердості, повноті і життєвості — ми твердо віруємо у все те, що св. Мати Церква приказує вірити. Найгідніші створіння Божії на землі є люди, і ми віруємо, що і волос не впаде із наших голів без Всевишнього воли на те . . . Але людство розділене Антихристом, що нині, вже є живий із слугами своїми поміж нас. Я проживаю, із Божої ласки, у державі, де бути християнином — злочин! Ще ніколи, за всю історію християнства на вірних і слуг Церкви Христової не було таких гонінь і переслідувань, як нині. Українські католики позбавлені всього — родинного щастя, вільно проповідувати, відправляти обряди нашої Церкви — ми в катакомбах!

« — Коли б не Господь, що був з нами, — як повстала була на нас людина, — то нас поковтали б живцем, коли розпалився на нас їхній гнів . . . » (Пс. 123, 2, 3).

В чому річ?

Чому слуги князя Тьми з такою злобою і ненавистю переслідують дітей Божих? Відповідь у Св. Письмі. І тому не дивно, що християнські країни Європи сліпо слідують облудливим домаганням безбожників. Нещодавно, рівно два роки тому відбулася Гельсінкська нарада. Багато говорено — наслідки: демократизація Еспанії, Чіле, — і в противагу їм терор, в'язниці, психолікарні за слово Правди в СССР. Керівні кола велетенської імперії відкрито знехтували власні підписи під міжнародною угодою: за слово Боже тут розпинають дух живий!

Із своїх 34-ох років, 14 з них я провів у тюрмах і концтаборах СССР, та психіатричних лікарнях. 7 квітня 1976 року мене було звільнено, а вже через тиждень виселено за межі області — за мною ходить державне гасло: «войовничий католик».

За рік, т. зв. дарованої волі, мене тричі арештували, двічі запроторювали до психіатричних лікарень, де мене насильно «лікували» — свідомо нищили! Так, 2 листопада 1976 року, мене було заарештовано і завезено до обласної психлікарні в м. Винниця, де я пробув 28 днів, і тільки завдяки клопотанням Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінкських угод та Московській групі, мене було звільнено. Та на цьому мої митарства не скінчилися. Погрози вбивством! Тюрмою! Вічним ліжком у психлікарні! — За одне — я відкрито виступив, що я є українським католиком. В СССР почалася розправа над дисидентами та віруючими — шлях до Београду, шлях до «нової конституції» простягся через вбивства тюрми, психіатричні лікарні. Арештовані чотири члени Української групи сприяння — М. Руденко, О. Тихий, М. Матусевич, М. Маринович, арешто-

ваний Берладяну в Одесі, арешти в Харкові, розгромлена підпільна друкарня в Ленінградській області «Християнин», що підпільно друкували Св. Письмо, чотири вірні під слідством. 28 квітня 1977 року було заарештовано мене, шляхом підступу і обману мене було завезено до обласної психіатричної лікарні м. Берегове — причина? Офіційно, ніби рішення Муначівського районного Суду з 1 квітня 1976 року являється незаконним, в дійсності, як повідомили в обласній Прокуратурі м. Ужгород моєї матері Терезі Маргареті за «довгий язик».

В лютому 1977 року ми з дружиною Оленою Тереля звернулися в Українську громадську групу сприяння зі заявою, щоб остання клопотала перед урядом ССРСР та урядами Заходу про наш виїзд за межі ССРСР, з правом повернення назад. Документ Української групи сприяння про «еміграцію за релігійними й економічними мотивами» семи родин, що проживають на території УССР, був надісланий на розгляд Конгресові ЗСА — відповідь — репресії! 19 травня я втікаю з тюремного відділення обласної психлікарні м. Берегове, де завідуючий відділенням вірний слуга КГБ, свідомий вбивця, «лікар» Бондар Роман Йосипович — ось прізвища злочинців, які перевершують катів гестапо, і все те, що було до них:

Інститут ім. Сербського — проф. Пальце Маргарета Фел., лікар Фокін Олександр Альберт., (померлий) проф. Лунц Роман Данилович. спец. лікарня м. Сичовка я.о. 100/5 — начальник 10 відд. лейт. Буть Юзен К., нач. 7 відд. Царьов, нач. 4 відд. Зеленієв Альберт Л.

Берегівська обл. спецлікарня — головний лікар Романович Ірина Тео., зав. 11 муж. відд. Бондар Роман Йосипович, нач. уп. КГБ м. Берегове майор Майстра.

Вінницька обл. психлікарня — зав. і відд. Слічний Іван Васильович, лікар Враніцький Олег Олекс.

Ось кати, які прикриваючись «всесильним» КГБ та білими халатами, чинять злочини, яким немає рівних в історії людства!

Впродовж трьох років, які я пробув у спеціальному концтаборі м. Сичовки я. о. 100/5, мене, як психічнохворого насильно лікували під наглядом трьох кагебістів, що були прикріплені до мене, як «вихователі» — ось прізвища злочинців: майор Шестінський, обл. уп. КГБ м. Смоленськ, капітан Станкевич, обл. уп. КГБ, ст. лейт. Сазонов, уп. КГБ м. Вязьма.

Після звільнення я став рахуватися за майором Гупаком В. П. Із його слів, уп. КГБ м. Київ — нині неіснуючою справою займається обл. уп. КГБ м. Ужгород, — майор Тимко та інш. (неясно!).

Кінця злочинам безбожного світу годі сподіватися без протистояння всіх християнських сил світу. Я нині на нелегальному положенні, дружина без прописки і роботи, мені страшно подумати, що наше дитя побачить світ несправедливості, жорстокого гноблення з боку тих, що іменують себе комуністами!

Єдиний шлях — це нелегальний перехід кордону. Гельсінкська угода це фікція, якою прикрилися сталіністи ССРСР. А тим часом християни з своїми родинами під загрозою фізичного винищення. Тільки за те, що

БЕЗЗАКОННЯ . . . І БЕЗПРАВ'Я

Серед одержаних з України документів самвидаву знаходиться "Третє прохання" до Президії Верховної Ради ССРСР від Василя Стрільцева, датоване 21 жовтня 1977 року.

Стрільців, колишній політв'язень, прохає дозволу на еміграцію до Англії. Як відомо, Стрільців недавно став членом Української громадської групи для сприяння виконанню Гельсінкських угод.

Нижче друкуємо повний текст "Прохання" Стрільцева.

Посилаючись на свою заяву від 14 вересня 1977 року про вимушене зречення радянського громадянства і на свої прохання від 19 вересня 1977 й від 4 жовтня 1977 року про емігрування, надіслані до Президії Верховної Ради ССРСР, наполегливо прошу Вас дати мені дозвіл виїхати з Радянського Союзу.

Я народився 13 січня 1929 року в родині рільників—українців Степана й Юстини Стрільцевих, як наймолодший з поміж їх двох синів і дочки в селі Загвізді поблизу міста Станиславова /нині Івано—Франківськ/ у Західній Україні, якою тоді володіла Польща. В 1936—1944 роках я відвідував місцеву сільську школу і Станіславівську гімназію. Наприкінці 1944 року, тобто коли мені було 15 років, працівники НКВД заарештували мене, а згодом воєнний трибунал військ НКВД Станіславської області засудив /насправді при відсутності скалу злочину/ за статтею 54 тодішнього Кримінального Кодексу Української РСР до 10 років позбавлення волі у виправно—трудовах таборів. Близько двох перших років цього дивовижного строку мене, малолітнього, тримали у в'язницях і на пересильних пунктах Станиславова, Львова, Києва, Одеси. З осені 1946 року, коли я досягнув тюремного повноліття /що для в'язнів починається в 17 років/, до осені 1954 року, тобто до кінця терміну необґрунтованого покарання, я перебував у таборах Норильського металургійного комбінату — в умовах суворого заполярного клімату, хронічного голодування і безпросвітної праці, не раз заглядаючи смерті в очі. За 10 років у неволі я фак-

людина вирішила покинути цю велетенську тюрму, що іменує себе ССРСР, її чекає смерть, тюрма, психлікарня!

Єдина моя надія на св. Апостольську Церкву на Вашу милість, Ваша Високість, це допомогти нам покинути цю страшну державу.

Благаємо наших братів і сестер католиків світу та всіх християн стати на наш захист; стати на захист замученої гр.—католицької Української Церкви!

«Хай земля відривається, і хай породить спасіння за правду . . .» (Кн. М. Ісаї 45, 8).

Вірний св. Апостольської Церкви Христової

раб Божий Йосиф

тично виріс, утративши за той час матір і сестру, які ждали і не діждались мене.

В результаті скасування непередбаченого трибунальським вироком мого заслання я повернувся до старого батька в місті Станиславові, де, працюючи, я кінчив 9–10 класи вечірньої школи, а далі, після того, як на протест генерального прокурора СРСР Руденка Р.А. Станиславський обласний суд реабілітував мене, – також англійський відділ Чернівецького університету. Майже 18 років я провчителював у школах Івано–Франківської області, з яких останні 12 років – у середній школі ч. 1 міста Долини. Тут, крім основної посади вчителя англійської мови, впродовж 3 років я був головою методичного об'єднання учителів іноземних мов трьох сусідніх шкіл, 7 років керував семінаром учителів англійської мови Долинського району, 9 років очолював шкільну організацію Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, 10 років був членом місцевому профспілки школи, а також за сумісництвом викладав англійську мову в Долинському консультпункті Івано–Франківського інституту нафти і газу /1966–1968 рр./, та в Долинському вечірньому нафтовому технікумі /1967 – 1974 рр./.

Однак, незабаром після проведення працівниками КГБ обшуку в моїй в моїй квартирі 22 лютого 1972 року й, особливо після арешту 4 липня 1972 року і подальшого засудження мого брата Павла за статтею 187 1 КК УРСР на 18 місяців ув'язнення, адміністрація моєї Долинської середньої школи ч. 1 почала переслідувати мене. Директор школи Лаврів В.Д. двічі спонукував мене виїздити з району і задля психологічного тиску “розвантажив” мене від деяких видів педагогічної роботи й від згаданої вище звичайної для радянського вчителя громадської діяльності, щоб таким чином створити навколо мене атмосферу ізоляції та відчуження від життя школи. Шляхом дискримінування, фальшування, шантажування і знущання наді мною гнобитель Лаврів і його спільники позбавили мене цілого ряду елементарних прав, як от: на людську гідність, на вільну працю за фахом, на проживання у вибраному місці, на оборону з боку компетентних органів від переслідування, на самозахист, на виступ із наболілим питанням під час профспілкових зборів, на допомогу від профспілки, на подяку і нагороду за працю, на екскурсії тощо. Все це змусило мене оголосити 2 лютого 1977 року страйк протесту проти нелюдських умов праці, за що в порядку репресії я був 9 лютого 1977 року свавільно і негуманно звільнений з педагогічної роботи. 37 розпачливих скарг моїх до відповідних установ на всіх рівнях не привели до справедливості, а тенденційні відгуки на ці писання ніби стверджували беззаконня Лаврова і моє безправ'я. На додаток до всього цього міліція попередила мене, що я буду притягнутий до відповідальності за т. зв. “дармоїдство”, якщо до місяця не пошукаю собі праці. До речі, недавно мені про око запропонували роботу в інших місцях області, знаючи заздалегідь, що я не погоджуся з їх несправедливим підходом до справи. Таки чином, трагічна ситуація, в котрій я опинився, і погрози деяких високопоставлених службовців удруге штучно зробити мене “без вини винуватим” лише за саму мою готовість оборонятися від деспотизму

В обороні Левка Лук'яненка

Зразу після арештування Левка Лук'яненка на початку грудня м. р., шість членів Української Гельсінкської групи вислали звернення з проханням про його оборону до Београдської конференції, що досліджувала виконання Гельсінкських угод. Їх прохання підтримали дев'ять інших діячів руху опору в СРСР.

Передаємо повний текст звернення Української Гельсінкської групи в обороні Лук'яненка:

"12 грудня 1977 року органи КГБ арештували в Чернігові на Україні адвоката і журналіста Левка Лук'яненка. Разом з Миколою Руденком, керівником групи, це вже п'ятий член Української громадської групи для сприяння виконанню Гельсінкських угод, що його запроторили за в'язничні ґрати.

"Справу ч. 39" за яку арештували Левка Лук'яненка, розпочали ще 10 лютого 1977 року, коли заарештували М. Руденка. Матеріяли "справи" — діяльність української групи "Гельсінкі", її документи про порушення прав людини на Україні. В судовому вироді Руденка і Тихого ясно висказана

лаворових, приневолити мене зрентися радянського громадянства й попросити дозволу на виїзд за кордон.

Обґрунтовану заяву про вимушений вихід з громадянства СРСР я надіслав 15 вересня 1977 року до Президії Верховної Ради СРСР, а копії в той же день переслав до Президії Верховної Ради СРСР та особисто заніс до районного відділу внутрішніх справ у м. Долині. Вже двічі — 19. 9. 1977 року та 4. 10. 1977 року я звертався до Президії Верховної Ради СРСР з проханням дозволити мені виїхати до Англії, але відповіді ще не отримав. Тут варто завважити, що протягом перших 10 років свого життя я був підданим польської держави /1929 — 1939/, три роки жив під німецькою окупацією /1941 — 1944/, 10 років знаходився в Ув'язненні /1944 — 1954/, 2 роки перебував на засланні /1954 — 1956/ і, нарешті, в продовж останніх двох років /1975 — 1977/ зі мною обходяться, як з неповноправним членом суспільства. Отже, досі на своєму віку благами радянського громадянства я, на жаль, утішався порівнюючи недовго.

Водночас я написав листи до британського посольства у Москві /19. 9. 1977/ та до британського уряду в Лондоні /20. 9. 1977/ з просьбою допомогти мені емігрувати до Великої Британії. Оскільки у правових суспільствах намір виїхати за кордон — не злочин, то я сподіваюся, що і в моєму випадкові пошуків якого-небудь іншого "криміналу" в помству за мою "зухвалість" не буде.

На закінчення ще раз висловлюю основну ідею цього звернення: наполегливо прошу Вас дозволити мені емігрувати з СРСР.

З належною повагою

„Мордовія мене зробила українцем“

В самвидаві в Україні поширений лист поета Василя Стуса що після відбуття 5-літнього ув'язнення в Пермських та Мордовських таборах перебуває тепер на засланні в Магаданській області. Лист писаний до його приятелів.

“Дорога Михасю! Дорогі Світлано, Юрку!
Дорогі Льолю, Надіє, Павле! Дорогі Рито, Борисе!

Вирішив я відтепер писати такі гуртові листи.

Від Вас довше не було чуток, а від мене — так само.

постанова властей до цієї Групи. Чотири перші документи Групи схарактеризовані судом, як “антирадянські” і таким чином над кожним членом Групи зависла небезпека арешту.

Після заарештування Руденка, Тихого, а пізніше Мариновича і Матусевича, Група видала ще ряд документів (останній — меморандум ч. 18 — про дискримінацію українців на право емігрувати), до відповідальності за які, правдоподібно, покличуть Л. Лук'яненка. Не є виключене, що органи КГБ використають для обвинувачення Лук'яненка й інші документи, між іншим, його заяву до Верховної Ради про виїзд з СРСР, або навіть сфабриковані свідчення про його “антирадянські висловлювання” (про такі спроби КГБ він не раз говорив у своїх заявах).

Л. Лук'яненко заледве два роки перебуває “на волі” (під наглядом міліції) після відбуття 15 років тюрем і таборів — за свої думки і юридичні міркування про право України на самовизначення, право ґарантоване радянською конституцією.

Обвинувачення його в друге в “особливо небезпечному державному злочині” загрожуює йому таким самим жорстоким вироком, як вирок Тихому — 10 років таборів особливого режиму і 5 років заслання.

Врятувати Лук'яненка від цього може тільки негайна (ще перед судом) акція в його обороні. В першу чергу заходи урядів і громадськості країн, які підписали угоди, за точне і чесне виконання яких, він боровся.

18 грудня 1977

Члени Української громадської групи для сприяння виконанню Гельсінкських угод.

О. Бердник, І. Кандиба, В. Калиниченко, О. Мешко, В. Стрельцов, Н. Строката

Звернення в обороні Лук'яненка Української групи “Гельсінки” підтримують:

А. Лавут, Т. Великанова, Н. Мейман, А. Подрабинен, священник Гліб Якунін, Віктор Капітанчук, Вадим Щеглов, пресвітер Николай Горегой, Н. Федорова

Надто багато листів зникає — і немає бажання писати для гебесів (гебес — таке слово є в мові моєї мами, я згадав його, прилаштувавши для абвгд. як кажуть москвичі).

Мав листа від Оксани Яківни (низький їй уклін), од Валерії А., Євгенової дружини (давніше збирався відписати — і трапилася біда).

Одне слово, я перележав нагло в лікарні з 20.8 по 18.10. Ще буду на лікарняному бюлетені до середини грудня (орієнтовно). Нічого страшного нема, проте мушу вилежати.

Хай Валя не хвилюється — а батькам я просто не писав за це.

Перше: перейдімо на цінні листи. Всі мої листи за кордон пропали, чи мало внутрішніх — так само. Я бив телеграму до Андропова, що його хлопці крадуть листи і на голову лізуть. У лікарню прибув гебіст пайоновий, сказав, що це клевета, за яку я відповідатиму. Дав, здається, інструкції як бути зі мною — і лікарям, і тут на руднику. Довкола мене — знова відчуження.

Коли я був у лікарні, в кімнаті зробили обшук, переривши папери. Книжок Рільке й Московія — я не одержав. Шкода. Головне — не маю Ваших квитанцій. Та й термін, мабуть, уже вибув.

Слала якісь книжки пані Галя Г., не дістав нічого. Був її лист на лікарню Транспортного — допитується, що і як.

Дістав листа од Стефи Ш., Левка Л. Обидва — сумні, особливо останній (враження від Дружківки).

Але — не тільки Левко чує, що громада вкрай залякана розprawою над Комітетом нагляду. Отож, коли в Києві є члени такого, то хай знають: я дав згоду стати його членом, хоч і мало можу, будши так далеко од України.

Бо коли перший рядвиліг, треба комусь заступити місце. Звичайно, у Вас можуть бути свої київські міркування (і слухні), але не хотілося б аби всі вони — міркування заперечення — диктувалися страхом перед танком, що все трощить перед собою.

Надіслав телеграму до Івана С. — 19.10 (ч. квіт. 20901) — на всесвятське. Знаю, що в них піст, чув їхню заяву. Це все — наша історія.

Скажу Вам: до січня 1972 року я був українофілом (здається більшість моїх знайомих мали таку ж барву). Мордовія мене зробила українцем. Тепер мені байдуже, як мене називатимуть: націоналістом чи шпигуном чи зрадником. Я знаю своє і надто катастрофічне духове існування мого народу, щоб можна було сидіти склавши руки.

І не можна звужувати проблеми — питання репресій чи мук в'язнів. Є масштаб цього питання, звужувати який гріх. Я певен того, що можу знову повернутись до Мордовських пуц. На це треба дивитися спокійно. Зрештою, колись же надокучить владі душити нас за закритими дверми судових процесів. І меї здається, що надокучити має — скоро.

Проте скажу — аби Ви зняли: в разі арешту я відмовлятимусь вести будьяку досудову розмову, хай і запакують в божевільню. В разі суду я вимагатиму відкритого судового процесу, представників міжнародних організацій, членів Наглядного комітету, Конгресу світових Українців. А не до-

можуся — оголошу голодівку на весь час суду, не відповідаючи на питання. Моє слово — буде лише останнє. І в ньому я не дам завузити предмету судового обговорення, а називатиму проблему, яку старанно ховають і в суді: стан мого народу, репресії українців, суть т. зв. інтернаціоналізму поросійському і т.д.

Я кликатиму на суд і кореспондентів “Юманіте” й “Уніта”. Я визначу все, що можна означити.

Від теревенів у Београді я не сподіваюся нічого. Зрештою, смішно надіятися, знаючи нашу історію, знаючи, що все благоденствує на всіх язиках, звикле до того сторіччями.

Більше скажу: моя поезія, мої переклади чи літературні статті — то грішне зайняття. Обов'язок сина народу, відповідальність за цей народ — єдині обов'язки. Я не буду обирати жадної пом'якшувальної позиції — літератора право бути самим собою і мати почуття людської гідності. Я поставлю всі крапки над і.

Хочу аби не знали, бо все може трапитися. Недарма ж мене загнали аж на Колиму. Це навіть не той Магадан, де колись відбував заслання Андрій Амальрик. Це щось кращого. Це місце якраз для українців. Завтра тут десь буде В'ячеслав Ч., потім — інші. За крайокрай — це путівка для українців, що виносять тягар у всіх зачинах протестаційних (діють ще недобиті гени гордого козацтва), але домагаються найменшої користи для себе.

Табірний досвід показав, що наші люди — надто схильні до внутрішніх чварів. Може — як ніхто інший. Гірко, боляче то все спостерігати. І все то — історичні наслідки (хто його знає, може, вони давалися і далися взнаки вже при руїнах Київської Русі?).

І внаслідок усіх наших загумінкових факторів маємо те, що всі наші зусилля марнуються. А несхибна невіра в те, що можна чогось домогтися і в цих умовах — призвела до того, що ми, маючи дуже багато проблем, ставимо їх чи не в останню чергу, заплутані в словоблудді репресивних пропаганд.

Не знаю, як стоїть справа нині (може, взагалі не стоїть ніяк, бо “вулиця розбіглася”), але передніми роками в демократичних сферах до нас ставилися дуже упереджено (взагалі я ще чую по Колимі, на більшу половину заселеній землячками, чи то недоробленими: отими собі бовтями, що низує плечима, нітється, мекає, або — відхрещується). Ця упередженість мені дуже боліла — чув її і з російських і з європейських (досить незлих урешті) уст. А особливо боляче було довідатися про рукопис якогось Мазепи-Токаївського, що широко циркулював між Москвою і Ленінградом. Мені переказувано було, що оглядає більшу українську історію і визвольний рух, великий за обсягом — коло 200 сторінок машинопису. Тон має енергійний, аж деякі націонали не українського походження дрижаки хопали читаючи. Так ось у шовіністичних колах рукопис було сприйнято за рукопис із КГБ. Щось таке було в сприйнятті на Україні, хоч я не певен, чи читала та людина, що відгукнулася про рукопис, сам текст. Цікаво і те, що

цей твір не циркулював на Україні, як і Дзюбин і Морозів трактати не циркулювали по Москві дуже повільно, а Прибалтика так і не змогла дістати Дзюби, хоч як воліла. Ось Вам ситуація.

Тепер аж страх думати — як там у Вас тихо і мирно. І знаю, що зовсім не дарма шовіністична лють проливається на нас — у першу чергу.

Чув, що земляки Перми мали піст. Власне, окрім Глузмана і Ковальова та Баграта з Вірменії (чи Апороніка) — всі наші. А літературна Україна поливає — статтею Виноградського: і як Вам, Іване, Євгене, хліб їсться? А їм якраз і не їсться.

Чув за режисера з К. студії науково-популярних фільмів (російське прізвище, — дав пресконференцію, де він про деморалізацію селян і інтелігенції на Україні. То — жах — справді, що пороблено з нашим народом.

Михасю, Люба, не гнівайтесь, що Валеку я не передав для Тебе навіть листа. Дуже не хочу, аби заля мала неприємности на роботі. Я ж дуже невпевний у неї чоловік — і допомогти (регулярно) не зможу. Ось і зараз — не знаю, коли стану до роботи і скільки ще проболію.

Люба Льолю, Надіє, Павле, не майте гніву й Ви — надто багато листів зникає.

Дорогі Світляно, Юрку, Ви — так само. Знаю, що коло Вас біда — пишть усе ж таки хоч гуртові листи (все менше збавляти часу). Одного бодай (але цінного аби не вкрали!) на місяць-два. Їй Богу, трохи зле без голосів з України — голосів якими я тільки й живу і які вже з німоти мені причувуються.

Недавно я думав про Ніну С., що наміряється виїхати до Австралії (не знаю, що з того буде, але помагай Біг, Ніно А.!). Уяви собі українську дисидентську колонію — де небуть у тім краї. Колонію на кшталт Левицького чи фланг раніших. І поралися б, і працювали коло культури — подалі від цієї гебістської України. А потім? Коли запасів стало меншати? Коли схотілося б у Кончу-Заспу чи Святошинські ліси чи Карпати? Поки, я особисто, проти виїзду. Звичайно вибір між Мордовієку чи Володимиром і виїздом — був би нелегкий, хоч на шлях мали б рівновагові, вважайте, клопоти. І все ж. . .

Збираюся позивати в суд „Рядянського письменника“, що не повертає мені рукопису віршів. Цікаво, що з того буде? На 99 відсотків знаю наперед, що. І однак — позиватиму.

Дякую листа Євгена С. і поштівку для нього. І трохи для Євгенової Лілі.

Шановна Валеріє! Дістав Вашого листа — дякую. Листа од Євгена мав 12.V. (його лист від 18.IV.77). Відписав йому, вклавши фото. І цінний був лист, а далі цензора не пішов. Ліле-Валеріє, Ваш лист — сумовито-рівний і шкода мови — про Ваше заспокоєння: це було б зайве. Ви ж бо: Євгенова дружина. Феномени втрати пам'яті на найдорожче, про які Ви пишете, — то феномени часу. Моїй Валі кожне побачення уявляється сном. А коли ми оце здибалися на 3 тижні, то враження було таке, ніби ми вперше зазнайомилися.

Отже, ГБ не тільки бере, але й повертає.

Справді: наша туга — реальніша. Мука — постійна й субстанціональна, а реальність лише перерватуги, короткий спочин. Так, мені Дмитро уявляється 5 річним, а то й зовсім немовлям, ніби росте в снах, хоч я його бачив 9-річним — для мене був несправжній. Я витужив його в спогадах — і весь він там.

Валеріє, перепрошую за довгу павзу. В мене були клопоти (ще й досі)! Знаєте, що Євген — може, найдорожча для мене людина. Як Іван С., як Славко Ч., як Михася. Валеріє, хочу дуже, аби Ви знайшли в собі запаси — пишатися своїм чоловіком. Нам справді часом тяжко оговтатися на тій висоті — видноті, куди нас піднесла доля. Вона більша за нас і, може, вартиша за нас. Отже, дякуймо Богові, що він такий до нас милосердний. Знаєте, з якою повагою казав про Євгена і В.Л. Вірин чоловік. Я його дуже сподобав — коли він був у формі, хоч то бувало не часто, на жаль.

Уклін мій усім дружинам такої ж високої, як у Вас, долі.

Уклін моїм побратимам. Зичу всім Вам сили — осягнути місце своє і не підпасти на силі од захвату. Бажаю найкращого!

Ваш В. С.

Пишіть, як там був В. Л. у Києві, бо Люба П. пише, що Зоріян був півроку (а який же славний хлопець!). Переказуйте, як у Пермі витримали піст, як здоров'я хлопців.

Всім — ширі привіти. Обіймаю Вас. Ваш В. С.

29 жовтня 1977

Адреса: Магаданська обл., Теньгушевський р-н, с. Матросова.

НЕ СТАНУ В ДУШІ ХОВАТИ

*Не стану в душі ховати:
мій гнів, що до тих вирває,
хто з цегли чужої
хату до сонця вікном мурує!*

*Не стану в душі ховати:
для того відкрию груди,
хто гори узявся рвати,
щоб вільно ходили люди.*

*Вітчизна мене спитала б:
“А що ж мені ти встиг дати?”
Ой, мало . . . ой, дуже мало —
не стану в душі ховати.*

З захалявної літератури (невідомого автора) зі збірки “Крик з Могили”.

“Держава, якої метою є вбивство нації”

У самвидаві поширюється звернення В. Калиниченка до Президії Верховної Ради ССРСР. В. Калиниченко провів 10 років у концтаборах ССРСР і у Владимирській в'язниці а останньо став членом української Гельсінкської групи. Тут подаємо текст цього звернення:

ЗАЯВА

Політичні в'язні Пермських таборів примусової праці на Уралі оголошують тривалу голодівку (це є єдино можливий засіб протесту) з метою звернути увагу учасників Београдської конференції на політичні переслідування в Радянському Союзі.

Я приєднуюся до ув'язнених, що голодують з таких причин:

Поперше, – я сам відбув десятирічне ув'язнення в цих таборах тільки за те, що хотів покинути ССРСР.

Подруге, – більшість політичних в'язнів ССРСР є мої брати по крові, – українці.

І потрете, – після т. зв. звільнення я уже понад півтора року перебуваю під офіційним адміністративним наглядом. Адміністративний нагляд означає: я перебуваю під домашнім арештом, для мене встановлено комендантську годину і я постійно зазнаю морального та психічного терору.

Зважаючи на тяжку внутрішньо–політичну атмосферу в Радянському Союзі, що виявилось в ухваленні Нової сталінської конституції, якою народ геть зовсім позбавили елементарних прав і свобод, можна сподіватися, що політичним переслідуванням не буде кінця.

На тлі цього є великою брехнею заяви уряду про те, що ССРСР повністю виконує положення Загальної декларації прав людини, Конвенції з питань громадянських і політичних прав і всі пункти Прикінцевого акту Гельсінкської наради.

Ось чому я оголошую голодівку з 17–го до 26–го жовтня, тобто на 10 днів.

Разом з тим, я зрікаюся радянського громадянства, бо не хочу бути громадянином держави, яка поставила собі за мету вбивство нації усіма методами.

Як мотив голодівки ставлю вимогу:

1/ Скасувати запроваджений наді мною адміністративний нагляд, як безпідставний і незаконний.

2/ Надати мені можливість покинути ССРСР з політичних мотивів.

10 жовтня 1977

В. Калиниченко

ПІД ОСУД УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКОСТІ

(СПС) Центральна Управа Спілки Української Молоді на своєму засіданні в днях 4–5. 3. 1978 р. розглядала справу гасла СВУ і СУМ в Енциклопедії Українознавства (ЕУ) під редакцією проф. В. Кубійовича, що її видає Наукове Товариство ім. Шевченка.

Справа в тому, що не зважаючи на заходи ЦУ СУМ і еміграційної СВУ запобігти тенденційним інсинуаціям про СВУ–СУМ 20–их років в Україні, редакція ЕУ відкинула слушні вимоги коректив даного гасла і наперекір історичній правді та нашим доказам не виправила ці гасла в дусі науки та перевірених фактів. На листа Голови ЦУ СУМ О. Ковалья до проф. В. Кубійовича з дати 19.9.1977 р. не одержано відповіді. Поінформовані про це Управи Відділів НТШ в Америці й Канаді обіцяли полагодити справу позитивно, про що Голова Відділу НТШ в ЗСА д-р Я. Падох сповістив ЦУ СУМ листом від 13. 1. 1978 р. На листа АДУК (ЗСА) в тій же справі прийшла від проф. В. Кубійовича негативна відповідь з дати 27. 12. 1977 р. В цьому листі головний редактор ЕУ ствердив наступне: «Про СВУ–СУМ (на рідних землях) є різні погляди і обов'язком Редакційної Колегії і моїм як головного редактора є зафіксувати ці погляди в гаслах; так і зробив проф. Я. Білінський» ... «На зміну нашої постанови не можуть вплинути нетактовні листи управ еміграційної СВУ і СУМ», — на закінчення додав проф. В. Кубійович.

Будучи в Америці в листопаді 1977 р., Голова ЦУ СУМ О. Коваль мав 20–хвилинну телефонічну розмову із автором гасел СВУ–СУМ Я. Білінським який признався, що крім писань, д-ра В. Плюща і Н. Павлушкової, які писали про існування СУМ–СВУ, він ніяких інших того роду авторів ні документів не читав, що більше — не бачив навіть стенограми запису процесу СВУ–СУМ, яка знаходиться в деяких державних бібліотеках на Заході. Не читав також ні писань на цю тему проф. Г. Ващенко, ні проф. П. Курінного, ні історика проф. Н. Полонської–Василенко. Натомість основно простудіював ворожих до СВУ–СУМ авторів і на тій підставі прийшов до заключення, що СВУ–СУМ не існували в Україні, а були вигадкою ГПУ для того, щоб винищувати українську інтелектуальну верству. Таким чином усі зізнання академіка С. Єфремова, В. Чехівського, В. Дурдзівського, письменниці Старицької–Черняхівської, М. Павлушкова і сорок інших учасників процесу в Харкові — чільних діячів СВУ–СУМ — про програму й дію СВУ–СУМ — це, на думку автора гасла, видумка ГПУ, вимушена в слідстві і потверджена на процесі. На пропозицію Голови ЦУ СУМ, щоб автор перевірів зміст свого гасла в світлі не використаних ним документів і поробив зміни, він категорично відмовив, мовляв, він цілий рік працював над тим гаслом і дійшов до таких висновків, які подав до ЕУ. Якщо, однак, пізніше виявиться, що написані в ЕУ дані не відповідають дійсності, то він готов дати доповнення, чи спростування, але аж тоді, коли теперішнє гасло буде поміщене й надруковане в ЕУ.

Центральна Управа вичерпала в цей спосіб усі можливі ходи, щоб

рятувати ЕУ перед замітом ненауковості в справі гасла СВУ–СУМ і вона, щоб передчасним порушенням цієї справи на сторінках преси не нанести українській науці зайвого ушкодження, примушена цією дорогою звернутися в цій справі до широкої української громадськості, обвинувачуючи Редакцію ЕУ і автора гасла «СВУ–СУМ — процес» в науковій необ'єктивності і в тенденційності по відношенні до організацій СВУ–СУМ, що мають своє заслужене місце в історії боротьби за незалежність України.

Ненауковість даного гасла полягає в тому, що автор оперує виключно офіційними советськими джерелами, а з них переходить до гіпотез, на основі яких робить «наукові» висновки. В такий спосіб в гаслі про СУМ він обмежується виключно до большевицького джерела, стверджуючи, що «Спілка Української Молоді (СУМ), орг–ція існування якої виявилася на процесі Спілки Визволення України (СВУ). **Згідно з твердженням органів ДПУ, СУМ утворено 1925 як бойову фашистського типу запільну орг–цію контррев. молоді**» (підкреслення СПС), побудовану на суворо конспіративних засадах, для виконання спеціальних завдань СВУ» . . .

І далі: . . . «У літературі (?!) про СУМ, як і про СВУ, висловлюються протилежні погляди». За дальшими відомостями автор гасла відсилає читача до гасла про «Спілку Визволення України–процес», бо, мовляв, докладніших відомостей про фактичну діяльність СУМ немає.

Для автора не мають значення навіть ті джерела, які він мав до диспозиції про існування СВУ–СУМ (проф. В. Плющ і Н. Павлушкова), а вистачає зацитована характеристика ворога, що СУМ був **«боевою фашистського типу організацією молоді»**. Для нього важливим є дати характеристику і поставити ярлик, який має правити за класифікацію для наукових чи інших шукачів, що бажають довідатися про СУМ. Ніякої найменшої спроби аналізу чи протиставлення інших окреслень, чи дієвих фактів. І це має пряме відношення до Спілки Української Молоді, що існує тепер на еміграції, яка на кожному кроці підкреслює, що вона є спадкоємницею першої Спілки Української Молоді, що постала в 20–их роках в Україні. Затаврувати СУМ як «фашистську» організацію молоді і залишити це без коментарів, щоб можна було кому захочеться пов'язувати минуле з сучасним. Тут ми бачимо виразну тенденційність автора і тому вважаємо, що подібні гасла не мають мати місця в Енциклопедії Українознавства, яка має бути стислою наукою, а не середником фальшивої інформації, зачерпнутої з чужих джерел і з неперевіраних тверджень та гіпотез противників історичної правди.

Постає запитання, чому Редакція ЕУ не помістила гасла про СУМ в Україні авторства проф. д-ра Г. Васьковича, дуже старанно і по консультації з живими свідками існування СВУ–СУМ написане і вислане до Редакції для розміщення — і то на замовлення головного редактора. Редактор відповідає, боцімто це гасло (Г. Васьковича) не бере до уваги «різні погляди і обов'язком Редакційної Колегії і моїм як головного редактора є зафіксувати ці погляди в гаслах: так і зробив проф. Білінський» (з листа до АДУК ЗСА, 26. 12. 77 р.).

Знову ж бачимо ненауковість у підході поміщення гасел в Енциклопедії. Хто бачив, щоб в якій-небудь енциклопедії, що має янесь пов'язання з наукою, бралися до уваги **погляди, а не факти**? А якщо такі трапляються, то вони є предметом нищівної критики і спростувань, а коли це є в тракті самого редагування, як це є в нашому випадкові, тоді така контрверсійна річ не піде до Енциклопедії, аж поки не будуть перевірені джерела і факти. Тому ненауковість методи редагування ЕУ в даному випадку є недопустимим актом безвідповідальності в так важливій ділянці, як українська наука.

А вже верхком ненауковости є наступний відтинок гасла, де автор дає волю своїм гіпотезам і спекуляціям:

«У літературі **переважає думка, що СВУ і СУМ не існували**, як орг-ції, а **скорше були провокаційною вигадкою ДПУ** (В. Голубничий, В. Гришко, М. Ковалевський, Г. Костюк, Ю. Лавриненко, Р. Саллівант, К. Туркало, П. Феденко), **але дехто визнає існування СВУ** (Н. Павлушкова, В. Плющ). **Гіпотезу про те, що СВУ-СУМ як орг-ції були вигадкою ДПУ** підтримує факт показових процесів всесоюзного масштабу (Шахтинський процес у 1928 або Промпартії у грудні 1930), які мали суто політ. завдання. Найправдоподібніше буде **припустити**, що підсудні на процесі СВУ були українські патріоти і активно працювали для укр. нац.-култ. відродження 1920-их рр., але вони це **робили більше спонтанно**, не творячи якоїсь антисов. політ. орг-ції, тим більше такої, що директиви діставала від укр. еміграції». (всі підкреслення СПС).

Тут знову виявляється наукова абсурдність і яскрава тенденційність автора гасла і редакції ЕУ. Твердити, що в «літературі переважає думка» і не сказати в якій літературі (белетристиці, полемічній, публіцистичній, а чи науковій), вичисляючи тільки більше прізвищ в протизвагу двом прізвищам, що пишуть інакше, а промовчуючи інших, це грубе натягання дійсности. Для науки повинно бути важливіше не те, що хтось **думає** про певні історичні явища, чи про осіб, які творили історію, але **факти і свідчення**. Ні одних, ні других в зацитованому розділі немає, бо ремінісценції К. Туркала, на якого покликається автор, як на одного з учасників процесу, не можуть бути достовірними свідченнями з уваги на самозаперечення в писаннях з різних років. Більшість зацитованих авторів, крім одного американця і двох еміграційних українських політичних діячів, не повинні братися до уваги бо вони висловлюють тільки **погляди** осіб що стояли в ідеологічній протилежності до СВУ-СУМ, будучи в той час в комсомолі, чи в комуністичній партії, з позиції яких засуджували в той час діяльність СВУ-СУМ. Таким чином їх треба зарахувати до тих самих джерел, що й ДПУ-ГПУ. Різниця тільки в тому, що ГПУ того часу стверджувало існування і дію СУМ-СВУ, а цитовані автори тоді засуджували СВУ-СУМ, отже визнавали їх існування і дію, а тепер дехто з них намагається заперечувати.

На таких джерелах побудоване гасло «СВУ-СУМ процес», що його уклад Я. Білінський і яке ми вважаємо скрайне ненауковим і суто тенден-

ційним змаганням дискредитувати осіб та ідеї СВУ–СУМ 20–их років, а тим самим завдати дошкульного морального удару їх переємникам на еміграції. Така «наука» — може служити ворогові українства, а не правді і українській справі. Слід додати, що опрацювання цього гасла збігається часоно з новими «відкриттями» Г. Снегірєва про те, що СВУ–СУМ була видумкою ГПУ, які появилися рівночасно аж у трьох місцях на еміграції («Смолюскіп», «Пролог» і «Континент»). Але й Снегірєв не міг оминати противоріччя, коли від свого дядька В. Собака довідався, що його сестра, тобто мати Снегірєва, зробила донос на провідника СУМ (Павлушкова й Матушевського та інших), бо вони займалися ворожою діяльністю проти окупантського режиму в Україні. Значить, ГПУ не потребувало видумувати СВУ–СУМ, бо вони існували й діяли, інакше не було б підстави робити доносів.

Не одержавши від редакції ЕУ і від автора гасла вияву доброї волі для ревізії гасла в дусі наукової правди, спертої на фактах і на автентичних свідченнях, ЦУ СУМ виносить цю справу на осуд української громадськості, а наукових співробітників ЕУ, а особливо українських істориків просить провести основні студії періоду існування й дії СВУ–СУМ, щоб на майбутнє не допустити до цього роду скандальних і несовісних інтерпретацій історичних явищ та осіб, на шкоду українській науці та визвольній справі.

ЗА ЦЕНТРАЛЬНУ УПРАВУ СУМ:

**Мгр Омелян Коваль, голова
Мгр Андрій Гайдамаха, ген. сенр.**

СПІЛКА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ /СУМ/

(Гасло до ЕУ приготоване проф. Г. Васьковичем і відкинуте гол. ред. ЕУ)

Спілка Української Молоді /СУМ/, конспіративна організація українського національно–свідомого юнацтва в Україні, вперше створена в Києві у травні 1925 р. з ініціативи і за безпосереднім старанням С. Єфремова і В. Дурдуківського. По своєму характері СУМ був не партійною, а загально–національною спілкою молоді. Організуванням головного керівного осередку /Центрального Бюра СУМ/ та виготовленням статуту й програми Спілки зайнявся племінник С. Єфремова М. Павлушков /нар. 1903 р./, абсолювент першої трудової школи ім. Т. Шевченка в Києві і студент Київського Інституту Народньої Освіти /кол. університет/. Він також з самого початку керував цілою Організацією. /М. Павлушков з дитячих літ виростав під виховним впливом С. Єфремова і В. Дурдуківського/. До першого керівного звена СУМ, крім М. Павлушкова увійшли здебільша його шкільні товариші: Б. Матушевський, Д. Бобир, Г. Слободяник і П. Нечитайло. Цілу організацію формовано за системою п'ятичленних замкнених звен, щоб на випадок розкриття окупаційною большевицькою владою окремих членів чи звен, Спілка не потерпіла великих чисельних втрат. Члени першого керівного звена і всіх дальших звен мали завдання організувати нові п'ятичленні звена, познайомлювати новоприйнятих членів із статутом і програмою Спіл-

ни, вести виховну і політичну працю. Добір членів проводили серед студентства, серед селянської молоді, а навіть і серед війська. /Відомо, напр., що працю серед червоноармійців у Києві і на периферії в 1928 займався д. Кокот/, В Києві до СУМ-у приєдналося багато студентів з Інституту Народньої Освіти а також з медичного, політехнічного і кооперативного інститутів. Згодом іде поширення організації поза Києвом у багатьох учбових закладах Харкова, Одеси, Полтави, Дніпропетровська, Чернігова й ін., а студенти, що походили з сіл утворювали клітини СУМ у своїх місцевостях. Фінансові засоби Спілки склалися з членських внесків, що їх кожний член мав вплачувати у висоті 10% від свого заробітку, а також роблено збірки. Гроші мали йти на закуп зброї, друк виховної і політичної літератури, організаційні поїздки і т.п. Приступаючи до Спілки члени мусіли присягати, що залишаться в ній ціле своє життя. Хто зважався б покинути СУМ, або допустився зради своїх товаришів, супроти нього мала бути застосована кара смерти. Хоч СУМ був організований рік раніше ніж СВУ, то після створення СВУ в червні 1926 р. СУМ стає складовою, але автономною частиною Спілки Визволення України, яка діяла під загальним керівництвом С. Єфремова. Для підготовки молодих кандидатів в члени СУМ організовано окремі гуртки молоді, вишколом яких займалися члени СВУ.

Головним політичним завданням СУМ була боротьба за визволення України від російсько-більшевицької окупації і створення незалежної демократичної української республіки з парламентарним устроєм на західно-європейський лад, з правом приватної власности на землю і промисловість, з вільною торгівлею і кооперацією. В початках творення держави приймалося можливість введення диктатури для забезпечення справнішого формування державних органів влади. Щоб бути здібними до активної збройної боротьби проти російської окупації, члени СУМ приділяли багато уваги військовому вишколові й укладали пляни акцій на випадок повстання в Україні. Говорилося про кілька можливих варіантів таких акцій. Крім того керівники СУМ вважали потрібним робити диверсії і стосувати про практичну діяльність СУМ то про неї відомостей мало з уваги на конспіративність праці. В загальному відомо, що крім вишкільної і виховної діяльності по звенах, члени розкидали летючки політичного змісту в Софійському Соборі на панахиді з приводу смерти С. Петлюри 1926 р., а також розкидали летючки в Інституті Народньої Освіти. Взагалі вбивство Петлюри поживавлює працю СУМ через інформування населення про цю подію та через поширювання політичної літератури серед членів СУМ і громадянства, в тому й такої літератури, що виходила за кордоном, а саме: передруки з ЛНВ, твори Олеся, Донцова й ін. Весною 1929 р., після чотирорічного існування СУМ, советська влада викрила СВУ-СУМ і перевела масові арешти і слідство по всій Україні. В березні і квітні 1930 р. відбувся в Харкові великий відкритий політичний процес членів СВУ-СУМ, на якому С. Єфремова, В. Дурдুকівського і М. Павлушкова та десятих інших підсудних засуджено на кару смерти /потім замінено цю кару на 8-10 років в'язниці/. Інших підсудних засуджено на менші карі. Вслід за тим

СПРАВА ЧЛЕНСТВА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У ВСЕСВІТНЬОМУ ПОШТОВОМУ СОЮЗІ

1918 — 1920 рр.

В. Трембіцький

Занимаючи становище в справі зв'язків УНР із Ю. Пі. Ю. слід почати із факту, що Українська Держава 1918 р. /УНР/ сконтактувалася була із Всесвітньою Поштовою Спілкою чи Союзом мабуть у перших днях лютого 1918 р., тобто на передодні опущення Києва перед насуваючими на столицю України советськими збройними відділами після Крутянської трагедії.

Дата відповіді з Берна 11. лютого 1918 р. означає початок взаємин із Світовою Поштовою Організацією.

Тому то відповіді Ю. Пі. Ю. міністрів Шаповалові на адресу уряду УНР можна вважати признанням зі сторони Всесвітнього Поштового Союзу, де факто існуванням самостійности України.

Всеж таки більш докладне полагодження цієї справи, тобто обосторонних взаємин було узалежене від двох факторів:

А/ урядового внесення аплікації до цієї світової поштової "спілки", як названо /Ю. Пі. Ю./ в законі УНР відносно приналежности України до цієї поштової установи:

Б/ в Бересті у цей час велися мирові переговори та інтенсивні дискусії в українській справі із представниками советської Росії та Центральними Державами за юридичне визнання та встановлення України на базі нормального мирного існування, після чимшвидшого підписання миру із Росією. В результаті:

10-ого січня Советська Росія, а 12-ого січня УНР була визнана де юре Центральними Державами /Австро-Угорщиною, Болгарією Німеч-

ще довгий час ішли арештування національно-свідомого українства а зокрема і молоді, в наслідок чого СУМ не мав фактично змоги в советській діяності перед другою світовою війною розвинути /продовжувати/ свою діяльність.

Література:

1. "Спілка Визволення України". Стенографічний звіт судового процесу. Видавництво "Пролетар", Харків 1931.
2. М. Ковалевський. Україна під червоним ярмом. Документи і факти. Видавництво "Схід", Варшава-Львів, 1936.
3. Спілка Визволення України, Збірник 1. Видання Спілки Визволення України, Мюнхен 1953.
4. В. Річицький, Під прапором боротьби за волю. Кілька фактів з історії Спілки Української Молоді. У творі: С.У.М. на чужині, фотоальбом, Лондон 1954.
6. В. Площ. Боротьба за Українську Державу під советською владою, Лондон 1973.

чиною та Туреччиною/, а 6-ого грудня 1917 р. де факто визнана УНР Фінляндією /перша держава в світі, яка визнала була самостійність України взагалі/, 23 грудня Румунія, 3-ого січня 1918. Франція, 6-ого січня того ж року Англія та 9-ого січня ЗСА /півофіційно/ визнали теж державність України де факто, так само Бельгія, Італія, Японія й Португалія, /із антантських держав/ та Данія, Еспанія, Голландія, Норвегія, Персія, Швеція та Швейцарія /із нейтральних держав/ всі в половині січня 1918 року признали ще додатково хоч пів-урядово існування УНР окремо від Росії. Отже було досить міжнародно-правних основ, щоби Всесвітній Поштовий Союз міг долучити до свого списку й Україну. Юридичне признание УНР через Ю. Пі. Ю. після одержання "ратифікації", дотогочасними членами цієї світової установи пошти, визнаючи легально право України бути членом Поштового Союзу.

Єдиним противником прийняття України до Ю. Пі. Ю. весною 1918 р. могла бути лише "стара" Росія, співосновник Всесвітнього Поштового Союзу та союзниця Антанти. Всі інші були б за Україною так само як були за Фінляндією, яку прийняли в Ю. Пі. Ю. вже у 1918 р.

З нашого боку ми можемо вияснити справу членства України в Світовому Поштовому Союзі ось якими фактами.

1. Як лише Міністерство Пошт і Телеграфів УНР одержало ввічливого листа із аплікацією з Берна, треба було чим швидше внести прохання офіційною дорогою тобто із виготовленою анкеткою. Це все треба було виконати у лютні чи у березні 1918 року або весною чи літом того ж 1918-го року. Однак, як знаємо, саме в той час проблема української державности була дуже ускладнена, через те, що

а) 8. лютого уряд УНР був приневолений покинути Київ перед наступом російської совєтської армії на столицю України.

б) через окупацію Києва та великої частини України совєтськими російськими військами на протязі трьох тижнів лютого 1918 р., а тим самим еміграційне перебування уряду в Сарнах чи Житомирі.

в) поворот в Київ українського уряду 1-ого березня 1918 р. та навал поладження різних принципів справ державним апаратом в Україні після звільнювання України від совєтської окупації аж до 1-ого травня 1918 р., не можна було думати про членство в Ю. Пі. Ю.

г) зміна державного устрою /із республіканського на гетьманський/ 29 квітня 1918 р., при якому вже не було міністерства Пошт і Телеграфів, а лише поштовий департамент Міністерства Внутрішніх Справ, який провадив російський на жаль духом Колябко-Корецький аж до кінця 1918 року.

Ясно, справу приналежности України до Всесвітнього Поштового Союзу знова не малося спроби поладити. Краще кажучи, віце-міністер Колябко-Корецький* прямо занедбав цю таки у принципі важливу справу для молоді Української Держави, щоби бути як найшвидше та найбільше визнаною у колі незалежних держав світа. Як теж можна було зробити Росії таку кривду?.. Як зазначено вище, вже були дипломатичні основи, тобто визнання потужних держав на чолі із дотогочасним "власником" України-Росією як реально існуючою державною на

ШАГІВКИ ІЗ НАДРУКОМ 100, 200, 300 "РУБ" ВЕЛИКИМИ ЦИФРАМИ

ШАГІВКИ ІЗ НАДРУКОМ 250, 500, 1000 "РУБ" МАЛИМИ ЦИФРАМИ

російських землях, із якою 12 червня 1918 року підписала була Українська /гетьманська/ Держава прелімінарний акт замирення. Таким чином не було опонента вступленню України в Ю. Пі. Ю., так само як не було нікого проти приступлення Фінляндії, яку Всесвітній Поштовий Союз у 1918 році прийняв у своє членство.

Від 17-ого квітня** аж до листопада 1918 р. вийшло було основне число українських державних поштових марок та було встановлено поштову державну тарифу* (вперше весною та із 1 листопада того ж року/. В додатку Українська Держава із 31-им березнем увійшла була /вперше/ в міжнародну повітряну поштову систему із Австро-Угорщиною та із травнем теж і з Німеччиною, а в червні 1918 р. із Румунією зреалізована фактично в листопаді 1918 р. на короткий час.**

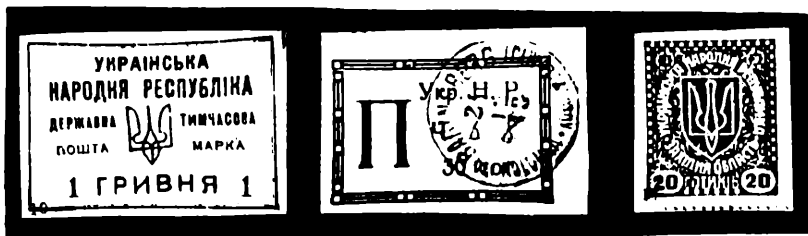
Це теж були важливі такі поштового характеру аспекти, які без всяких застережень давали Україні можливість, так сказати, негайно бути включеною в Ю. Пі. Ю. А всеж таки не прийшло до цього хочби з української сторони оформлення аж до січня 1919 року, прямо із вини ворожої сили в поштовому департаменті /про це згадано вище/ /занедбання нашого взагалі в державному департаменті пошт й телеграфів та не було до листопада 1918 р. кому допильнувати цю справу в Берні, тобто столиці Ю. Пі. Ю. та у Швайцарській Конфедерації, до уряду, якої не було ще офіційно акредитовані особи від імені Української Держави.

* який по наказу міністерства внутрішніх справ мусів дати 24. липня 1918 р. розпорядження про "вживання" в слові та в письмі державної української мови по поштово-телеграфічному відомстві", тобто департаменті /Дорошенко Д., Історія України 1918 – 1923 р., друге вид. Нью Йорк, 1954, ст./

* Kardakoff, N.: Katalog der Geldscheine von Russland und der Baltischen Staaten (1964 – 1950), Berlin, 1953, S. 60

* Dr. Seichter: Sonder Katalog – Ukraine (1918/1920), Soltau, 1956, S. 22

* усі точні дані є в архівному зборі документів автора цієї статті та його ж приготуваній до друку монографії на особливого характеру праці.

ДЕРЖАВНІ ПОШТОВІ МАРКИ УКРАЇНИ 1919/20 рр.

З ліва: одна із 7-ми марок У.Н.Р. виданих літом 1919р.

Посередині: 30 сот. марна вживана для поручених посилок на території З.У.Н.Р. – Галичини у 1919 р. Подібно була марка за 50 сотиків.

З права: 20 сот. марка (із серії 12-ти разом) приготувана для курсування на території Галичини. Через польську окупацію З.У.Н.Р. ціни марки вже не попали в нормальний поштовий обіг.

Далі буде

Ідеологічні Темі

Роман Зварич

ЗА ЯКУ БОРОТЬБУ?

Теорія й практика та свідомість української національно-визвольної боротьби

(2)

Причиною конфлікту між Західним "вільним світом" і більшовицьким блоком мусів би бути зудар життєвих інтересів двох потуг. З такої точки зору справа поневолених народів ніколи не була фокусом протилежних політичних аспірацій, чи суперечок між двома блоками. Навпаки Західному "вільному світові" було вигідніше ігнорувати справу поневолених країн советського імперією, щоб, не дай Боже, не спровокувати якоїсь полеміки, або термоядерної катастрофи. Цим саме ігнорується факт, що задля опортунізму вже й так одна третя земної кулі знаходиться в стані катастрофи, коли брати до уваги положення СРСР і сателітних країн. Ця політика Заходу сперта на дуже хиткому ґрунті компромісу: оминати зударів, чи конфліктів задля самої їх невідності.

Таке ствердження мусить дати нам відповідь на питання, чи можемо ми числити на допомогу такого аліянта, що з одного боку проголосує принципи людської і національної свободи, а з другого боку своєю пасивністю та інертністю допомагає топтати національну гідність і волелюбні прагнення поневолених Росією народів. Одиноко можливе пояснення такого стану це те, що "вільний світ" із-за причин "вигідности" волисть не торкати справ з площини "внутрішньої незайманости", чи вибуховости.

Ніяка війна сама по собі не принесла б нам визволення. Перемога західного світу над Москвою зовсім не гарантує самочинного визволення України. Це дуже добре окреслив Степан Бандера ще в 1958 р. пишучи: Основне й переважаюче над іншими концепціями наставлення в західних державах іде по лінії мінімальних змін на підбільшовицьких теренах/"Перспективи Національно-Визвольної Револуції"/. Основна тенденція іде шляхом боротьби з комунізмом, а не з московським імперіялізмом, що є джерелом російського комунізму. Властиво, керуючі чинники і органи Заходу виразно й послідовно уникають питання російського імперіялізму, це можна додати – з причин "вигідности-опортунізму". Головна пануюча концепція серед держав західного блоку це концентруватись на російських елементах (як напр. Сахаров, "демократичний рух", Солженіцин, чи навіть внутрішні коливання в советській орбіті викликані різними групами.)

Висновок з повищої аналізи може бути одиноко наступний: національно-визвольна боротьба мусить проходити самостійно, орієнтуючись на власні сили українського народу, що становлять непохитний і основний фундамент самої боротьби. Треба також відмітити похідний наслідок того ствердження, що західна антикомуністична політика зовсім не означає систематичної підтримки в нашій боротьбі за розвал російської "тюрми народів", а навпаки ця політика піддержує різні "єдино-неділимські тенденції". Підтримка, яку Ленінін і його "біла армія" одержали від Заходу є типовим прикладом цієї нелогічності і фальшивої концепційності західного світу.

Словами поляглого члена Крайового Проводу ОУН на Україні, Петра Полтави, —

Ставити в нашій визвольній боротьбі на допомогу чужих сил, значить ставити, по суті, на невідому силу, на невідому величину. Чужа держава допомагає поневоленому народові лише тоді, коли її вигідно . . . . Отже, розраховувати на щось, на що не можна мати жодного впливу, — річ безглузда й небезпечна. Єдиною силою, на яку український націоналізм може розраховувати цілком певно, є зорганізований і підготовлений український народ. Цю силу завжди можна точно визнати, вона ніколи не підведе, на ній ніколи не можна помилитися і через те, опираючись на народ, ніколи не можна програти. ("Елементи Революційности Українського Націоналізму", БУП, ч. 5) А с. п. Осип Дяків-Горновий, провідний ідеолог українського націоналістичного руху, ясно висловлюється: "Отже, ми ставимо на власні сили українського народу тому, бо знаємо, що визволення само не прийде, що за визволення український народ мусить боротися. Такий уже закон життя, що тільки боротьбою може поневолений народ здобути визволення, тобто побудувати власну незалежну державу і захити вільно і можливо. Бо саме в боротьбі народ росте і міцніє, бо саме в боротьбі родяться і куються власні сили, без яких здобути визволення неможливо. А під власними силами ми розуміємо національно високо свідомий і політично високо вироблений, готовий на найбільші жертви народ. Бо той народ, який не знає, хто він, народ, який не відчуває своїх сил, який не готовий вмирати за побудову власної держави, народ, який не має сильної політичної організації і здібного керівництва, ніколи не зможе здобути визволення. Такий народ завжди буде поневолений." ("Чому ми в нашій боротьбі ставимо на власні сили українського народу", Ідея і Чин.)

Друга можливість зміни советсько-російської імперії, це еволюція більшевизму в напрямі поступенного збільшення свобод. При цьому, навіть не вглиблюючись в суть такої концепції, треба відмітити, що ніякий еволюційний процес не заторкує вищої суттєвої форми визвольної боротьби, а тим самим не може вести до визволення. Така еволюція більшевицької системи в напрямі більшої толерантності може бути наслідком тиску сил спротиву поневолених народів, але вона залишиться в руках більшевицької бюрократичної еліти, яка сама зможе впливати на ефекти й наслідки еволюції, даючи їй напрям і забезпечуючи контроль.

Не зважаючи на саму суттєвість і вартість можливих еволюційних змін, мусимо ставити питання, чи взагалі ми можемо ставити нашу боротьбу на фундаменті большевицької системи, яку маємо у висліді усунути. Питання стоїть не так у площині потреби зміни в ССРСР, як у питанні змістової якості тої зміни. Іншими словами, питання стоїть так: чи маємо боротися виключно в замкненому нутрі самої системи, прямуючи до поступенних, мовляв "основних" змін, які помало довели б до пом'якшення тої ж системи, або чи будемо боротися проти самої системи, прямуючи до її повної ліквідації. Для нас існує тут лише одна зміна – цілковите, безповоротне тотальне знесення системи – імперії в її повсякчасній цілості. Здавалось би, що ті, хто заступає концепцію пом'якшення, є самі м'якими тому, що відкидають принцип та принциповість боротьби. Петро Полтава висловився:

Український націоналізм відкидає виключно легальні, законні методи боротьби як основні методи боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу . . . . Всяка 'законна боротьба' є завжди маскуванням фактичної співпраці з окупантами, угодовства з ними. Тому український націоналізм відкидає лише концепцію парламентарної чи дипломатичної боротьби за Самостійну Україну як основну методу визвольної боротьби." – і далі – український націоналізм також відкидає погляд про те, що самостійність українського народу прийде як наслідок 'органічної', мирної, 'автоматичної' його еволюції . . . . Немає в історії ні одного випадку, аби якийсь поневолений нарід визволився 'автоматично', без повстань, без збройної боротьби, без жертв, без намагання визволитися за ціну чого б то не було. (Елементи Революційности Українського націоналізму, БУП, ч. 5, ст. 212–214).

Знову пригадуються глибокі і моґучі слова великої, мужньої поетки – Лесі Українки: "Хто сам визволиться, той вільний буде, хто визволить, в неволю візьме." В кінці, навіть сучасний апостол Української Національної Революції, Валентин Мороз, висловлює подібні думки: "Нема ніяких прогресів, які б автоматично ґарантували нації право на існування. Нація може жити тільки тоді, коли є люди, готові за неї вмерти." (Мойсей і Датан). Вже повинно бути ясно, що нація себе здійснює, себе само-визначає шляхом тотальної боротьби, яка ведеться на усіх царинах життя та усіма верствами народу проти усіх форм та інструментів ворожого окупаційного паразитизму та його цілої машинерії народо-вбивчого терору. Ограничена, здержана боротьба здобуває у найвищій мірі, лише ограничені успіхи. Але, тут ідеться про боротьбу за найвищі абсолютні вартості, боротьба за самі первні життя народу, яких не можна ніяк ограничити до якихось штучно-сфабрикованих, механістичних конструкцій. Маємо на увазі боротьбу за саме єство нації, за душу народу, суттю цієї ж душі є властива "воля" того народу, а воля є неподільною. Отже, ця боротьба мусить бути високо-запальною, само-увічно динамічною, до усіх низин проникнутою, коротко, це є перманентна національна війна за саме життя народу.

Концепція Революції

Отже, залишається лише одинока можливість зміни теперішньої ситуації поневолених народів. Ця одинока можливість – це Українська Національна Революція – найвища синтеза всіх часток нашої визвольної боротьби. Але, перед тим заки увійдемо в дискусію щодо перспектив такого революційного зриву, чи про саму дійсність революційної боротьби під сучасну пору в системі тотального большевицького терору, доцільно буде представити ясну і чітку теорію національної революції в її концепційній площині, а відтак про деякі стратегічні та супровідні чинники самого революційного процесу.

Ніяка модерна політична теорія не може ігнорувати фактичної дійсності, як також далекосягlosti революційних сил. Ось так пише сучасний політичний науковець, П. Шрейкер: “Кожна філософія історії яка не спроможна пізнати яскравого факту, що історія вже повторно зазнала рішучого імпульсу від революційних зривів, які збуджують людську уяву та почування – котра небудь філософія історії, яка не бере це під увагу, тим самим виявляє свою недостатність”. /П. Шрейкер: “Революшен ас ей проблем ін де гісторі оф філософі“/

Жодна філософія історії, чи політична теорія не може орієнтувати всі свої похідні ідеї та загально впливаючі концепції виключно на будь-яких штучно створених, історією зовсім не зв'язаних моделях політичних подій. Анна Арендт висловлюється так: “В змаганню, яке сьогодні ділить світ і в якому багато є покладено на карту, правдоподібно переможуть ті, хто зрозуміє революцію; а тим самим, ті хто ще далі буде вірити в т. зв. “політику сили” в традиційному змислі поняття цього терміну, правдоподібно довідаються, що вони вже стали майстрами дещо некорисного і перестарілого ремесла” / “Он Революшен“/.

Зміна, чи то політичного, суспільного, або культурного порядку, є просто в світі немінуча. Славний сучасний німецький політичний соціолог, Ральф Дагрендорф, віддав велику частину своєї наукової праці, “Суспільство і Воля” /1963/, щоб розробити чіткий постулат щодо немінучості зміни в модерному світі, беручи під увагу суттєву вагу конфлікту в установленні тієї зміни. Про цей немінучий характер політичних змін в динамічному процесі історичного розвитку, вже в 6–му столітті перед Христом, грецький філософ Геракліт постановив, що “все знаходиться в стані плинності”. Але суттєве питання, яке вимагає глибшого обговорення, зосереджується навколо змістовної якості тієї немінучої зміни. При цьому, явище революції має особливу вагу, являючи собою найбільш потужний каталізатор таких змін у світі, отже стаючи самою суттю історично–політичного процесу здійснення всього людства. Власно, революція є причиною історії.

Далі буде

Поетизія · Проза

Голос Поетеси з далекого заслання

ІРИНА СЕНИК, поетеса, народжена 1925 р. в Івано-Франківську, заарештована в жовтні 1972 р. і засуджена в січні 1973 року за 62 параграфом КК УССР на 6 років ув'язнення і 5 років заслання. Вперше була засуджена на 10 років ув'язнення в 1944 р. за участь в українському визвольному русі. Після звільнення в 1954 році була цілковито реабілітована. Обвинувачувано її за написання збірки віршів, в яких вона висловлювала свій український патріотизм, за оборону українських політичних в'язнів та за знайомство з деякими учасниками українського руху опору. Непрацездатна в концентраційному таборі ч 3 в Мордовії, інвалід ще з часу її першого ув'язнення.

Дорогі Мої!

Коли у довгі вечори зимові прямилися присмутку нитки і заглядали прижмуром зіниць байдужі ліхтарі у вікна, коли на стінах залягла тінь-мовчінь тоненької берізки, я схоплювала жарину зойку із вогнища серця, щоб освітити перехресні стежки до Вас далеких і близьких.

В очах зміївся снігу шовк, виблискували льодяні бурульки, вчувався голос Ваш, Ваш клич, на який я безмовно відгукалася завжди:

*Не клич мене
В зав'ю снігову
Аби я не погрузла
Як ті чорні дроти . . .
Не клич мене
Сльозу змахну
А сніг присипле
Всі турботи
Не клич мене
Ще почекай
Ніч стомлена
Спочине крихту
Щоб домерзати
Мережку
Не клич мене
Бо я давно
Знайшла в снігах
До тебе стежку*

Ніч проходила, але в її чорному дзеркалі оставався білий колір чекання.

З білого воно ставало акварельно голубом, бо з чекання народжується Провесня. Вона мені вбачається княгинею прадавньою з золотою пектораллю. Можливо . . . Зовсім можливо, що саме таку пектораль знайшов Б. Мозолевський у скіфському кургані.

А тим часом на . . . паполоні снігу Др. Ярило з Березолем тчуть половецькі узороччя . . . Марена їде в гості.

З-за пагорба життя, ледь припорошеного снігу сивиною у Березня руках весняно проліски цвітуть то ж і я, як писав наш покійний Б. І. Антонич, "мрій сную срібнясте волоконце".

Дорогі мої, хай і вас торкнеться, як метелик квітки, весни прекрасної цвітіння, бо все, що належить життю, повинно бути прекрасним. А до свят, які ось-ось наближаються, дарую Вам писанковий вицвіт мого серця і маленьку алогію:

*Високо в горах
Писанка пишалась
Як задзвонила Весна
У лісові дзвіночки*

*Покотилася пляями
Писанка
Аж до Довбушевої церкви
Під церквою
Квітець квітував
Зобачивши писанку
Скинув крисаню
Тричі поклонився
— Ти чия і звідки
Красуне
— Хіба не бачиш:
Вуставки княгинкові
Киттар і постоли
З літтками
Капчурики летєчі
Космацька я
З Рушору.*

Мої вітання усій родині. Усіх Вас пригортаю і цілую по-великодньому: шовково, ніжно, сонячно.

Христос Воскрес!

Ірина Сеник

На початку 1978 року не стало між живими талановитого і багатогранного культурного діяча, диригента сумівського хору “Жайворонки” в Нью Йорку, маляра і поета сл. п. інж. Романа СТЕПАНЯКА. Його любили всі за його тепле відношення й увагу до своїх людей, а зокрема до молоді, з якою він пропрацював довгі роки. Він був залюблений в найбільшому нашому Поетові Шевченкові і завжди на нього покликався та цитував. На його думку Т. Шевченко уособлював весь український нарід, в якого стільки гуманности, доброти і обдарованости, як в ніодного іншого народу. Укладав слова і компонував до них музику, збагачуючи український музичний репертуар. Жінкам—героїням з Кінгіру присвятив довшу поему—композицію. Діти його і внуки є членами СУМ, а його дружина невтомна п-і Дарія Степаняк веде енергійну і успішну працю серед українського жіноцтва в рамках ОЖ ОЧСУ. Нехай цих кілька віршів будуть нев’янучою китицею тривкої пам’яти і широй згадки про Друга української молоді. Г-УМ

МОЛИТВА КОЗАКА

*До тебе, Боже батьків наших,
За наш Престол молвося я:
Козацьку мрію дай здійснити,
Щоб знову стала нам княжити
Пречиста Матінка Твоя.*

*І, задля Неї, пресвятої,
Свій гнів на ласку оберни,
Щоби Вона розвеселилась
І сліз своїх святих не лила,
Вкраїну із руйн здвигни!*

*З Твого, Боже, повеління
Во время оно, брат Петра
Святий Андрій наш Первозваний
Звістив про Київ злотобанный
І хрест над водами Дніпра . . .*

*І, де кругом бори чорніли
Й поганський бовванів ідол,
Там став на березі обрива
Град Кия, Щека і Хорива
Ізлакокований Престол . . .*

*Твій хрест святий чудовим блиском
Над тим Престолом зазорів,
Коли при Мудрім Ярославі
Прийняла Мати Твоя в славі
Корону київських князів.*

*Коли ж його ми осквернили,
Ти у неволю нас віддав,
Звернувши гнів Твій справедливий
На нас невідячних, юродивих,
Ти первородство в нас відняв . . .*

*Тобі оглухли ми й осліпли
І, збуривши наш храм святий
Ми ідолам чужим кланялись
Й козацьку Матір зневажали,
Та ти прости нам, Всеблагий!*

*Прости за бунт сліпий, м’ятежний,
Що для усобиць і крамол
Нехтує Божі заповіді
І, найдорожчий на всім світі,
Віддай нам київський Престол!*

*Він чистий вже від зла і скверні,
Обмивсь бо в крові поколіннь,
Щоб знов княжить на ньому стала
І знов під свій Покров нас взяла
Пречиста Матінка, Амінь!*

ЛАСТІВКА

*Ластівка, пташка весняна,
Ранком в далеку путь
Бистро на крильцях летіла,
Там, де троянди цвітуть...*

*Довго я зором провів
Лет бистрокрилий її,
Мріями серце зайнялось,
В тузі за пташкою рвалось
В чудні, казкові краї...*

*Ластівко, пташко кохана,
Чом в мене крилець нема,
Чом в сновидіннях лиш лину
В сонця чарівку країну,
там, де троянди й весна?*

*О, бистролетна пташино,
Мент хоч один подожди
Й серце моє одиноке
В небо блакитне, широке,
Ти із собою візьми!*

*Може, в дорозі у вірій,
Як перелетиш моря,
Стрінеш Вдову у кайданах
З серцем розбитим, у ранах,
Знай, що це Мати моя!*

*Там, на маленьку хвилину
Лет бистрокрилий низі
І до святих Ї, правих,
Стіп материнських кривавих
Серце моє положи!*

*Бистро ж лети, моя пташко,
Бистро лети в добрий час,
Буду тебе я виглядати,
Вістки від тебе чекати
Поки вогонь мій не згас ...*

ЗАГИБІЛЬ МРІЇ

Моїм братам і сестрам, що забули чому і
хто погнав їх ізгоями по широкому світі...

*Я бачив в сні загібіль Мрії,
А може.. то було й не в сні?
Може лишень марá жахліва
Приснилась сёрцю уночі?..*

*Деь, ніби вийшов я над море
Та на високій там скалі
Я сів, щоби розважить тугу
Із серцем лиш на самоті...*

*Безмежні, голубі простори
Маніли зір мій в синю даль...
В долині морські хвилі грали,
Як ізмарáгдова кришталь,*

*А сонечко над плесом моря
Сміялося у висоті
І кидало у море злѳто
Та самоцвіти дороги*

*На обрїю я вгледів чѳвен,
Що плив до мене в сизій млі,
А в ньому Мрїю мою ясну
В вінку весільнім на чолі*

*Рожеве квіття чѳвен Мрїї
Квітчало сплѳтене в вінках,
А ясний тризуб і троянда,
Мов рана в Неї на грудях*

*А вийшовши на морський бѳрїг,
Зняла троянду із грудей
І простягнула мені в дарі
Той цвіт кохання чарівний.*

*Тоді взяла мене за руку
І тихо мовила: "Ходи!
З криниці вѳчності ми рáзом
Живущої нап'ємсь води" ..*

*І, разом ми ступили в човен
Та й сінім морем поплили
В країну храмів — пантеонів,
Де прадіди снять віщі сні..*

*Та враз все море сколихнулось
І з нього віринув нараз
Потворний і кровавий демон
Та й дикий зір вп'ялив на нас.*

*Зчинілася страшенна б'уря
Наш човен кинуло вгору
І в той момент цей злющий демон
Його верх-дном перевернув!*

*Мене і Мрію розлучили
Могутні морські буруні,
Що кидали нас з хвиль, мов гори,
В провалля морської піни..*

*Безсильний подолать стихію
Я впав, в страшний, німий одчай,
Бо втратив з виду мою Мрію,
Лиш десь здалека вчув: "Пращай!"...*

*Щоб довершить моє страждання,
Вхопив мене той демон злий,
Підняв із хвиль та й з глумом кинув
На морський беріг пісковий.*

*А там упавши, я побачив
Сліди малі на беріжку,
Що їх лишили дрібні стіпи
Моєї Мрії — на піску...*

*І я припав до них устами,
Ніби побачив Мрію знов,
І сльози із очей котілись,
А в тих сльозах червона кров...*

*І там, де падали ті сльози
В піскі неплодні і мертві,
Чудові квіти вирости,
Мов в зачарованому сні...*

*Тоді я сонцю пожалівся,
Що Мрія згинула моя,
І сонце біль мій зрозуміло:
Кохало ж Мрію так, як я.*

*Воно помёркло в тій хвилині,
Почервоніло так, немов
Ті сльози, що їх забагрила,
Стражданням-болею моя кров,*

*Потому стало зовсім чорним,
Змінилось в кюлю смоляню
Й мов свіча чорними сльозами
У море скапало з жалю...*

*Страшенна пільма світ укріла,
А в пільмі тій лиш я оставсь
І товк чолом в холодну скелью,
А демон з моря реготавсь!*

*Тоді, щоб покінчить страждання,
Я виліз на скалу уміть
Щоб скочить вниз, розбити серце,
Без Мрії й сонця щоб не жить!*

*Поглянув в ніз.. ще мить здержався,
Щоб світ проклясти... стрепенувсь!
Страшний проклин застряг десь в горлі
І в тій хвилині я проснувсь..*

*На небі крізь вікно узрів я
Поблідний вже "Великий Віз",
А подушка моя маленька
Була мокрісінька від сліз..*

Н.Й. 20.X.76

ЛІТЕРАТУРА ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ

“Яка краса – відродження країни!” – ця поезія, а згодом пісня, Олександра Олеся, добре відбивала почування українського народу в часи відновлення Української Держави, що проіснувала тільки чотири роки, від 1917 до 1921 р.

Та цих 4 роки незалежності вистачило для українського творчого генія, щоб українська культура розблисла чарівним квітом і зродила в усіх ділянках справжні шедеври, яких не посоромилася б ніодна велика культура Заходу. Більше того: вона тривала й після катастрофи, аж до розгрому 30 рр.

Переконає нас у цьому саме перерахування імен культуротворців та здивує їхня кількість і різnorodність; на жаль не можна тут вирахувати всього, що так буйно виростало в ці часи на родючому українському ґрунті. Ось тільки головніші постаті:

1. Поезія: – Неоклясики – Микола Зеров, Максим Рильський, Павло Филипович, Михайло Драй-Хмара, Освальд-Бурггард, Юрій Клен і Павло Тичина.
2. Проза: – Володимир Винниченко, Григорій Косинка, Степан Васильченко, Борис Антоненко-Давидович, Микола Хвильовий і Валеріян Підмогильний.
3. Драматургія – Микола Куліш, Володимир Винниченко.
4. Театр: – Лесь Курбас.
5. Маярство: – Василь Кричевський, Михайло Бойчук і Юрій Нарбут.
6. Наука: – Михайло Грушевський, Микола Зеров, Агатангел Кримський.

Очевидно вони не зродилися на піску. Перед ними жили і творили такі величини як Іван Франко – ціла академія в одній особі; Леся Українка, – яку можна міряти з такими драматургами як Мольєр, Ібсен, Гавптман; Михайло Коцюбинський – імпресіоніст на міру Мопасана; Василь Стефаник – якому й немає відповідника у світовій літературі, та багато інших.

З цього ясно, що маючи таких попередників, поява і творчість – сучасників Української Держави вибули так могутньо, що їхнього розгону не могла стримати поновна окупація України. Москва мусіла вхопитися безпрецедентного засобу в історії світової культури: знищити фізично українських діячів культури, разом із їхньою творчістю. Цей акт в історії української культури названо “розстріляним відродженням” і він зібраний у книжці під такою назвою.

НЕОКЛЯСИКИ

Найдивнішим явищем того часу слід уважати “неоклясиків”, які в часах війни, безприкладних звірств, голоду і погромів, – влаштованих москаля-

ми в Україні, – здобулися на плекання клясичних форм поезії, зокрема сонету, звідси й їхня назва “неоклясики”, шліфування української мови на прекрасно–літературну й піднесення української Поезії на вершини світової, і врешті, якщо йдеться про французьку поезію, – то до перегуну із “парнасцями”.

Найвизначнішим серед неоклясиків був Микола Зеров – ренесансова й енциклопедична постать і чудовий поет, чиї окремі поезії правила за критику старої, й програму нової, української поезії. Ось, наприклад; сонет:

МОЛОДА УКРАЇНА

*Яка ж гірка, о Господи, ця чаша,
Цей старосвітський повітовий смак –
Її мрійники без крил, якими так
Поезія прославилася наша.*

*Прекрасна пластика і контур строгий,
Добірний стиль, залізна коля –
Оце твоя, Україно дорога:*

*Лекокт де Ліль, Хозе Ередія,
Парнаських гір незахідне сузір'я
Зведуть тебе на справжнє верхогір'я.*

Про умови літературної творчості в той час проречисто говорить поезія присвячена літературознавцеві Б. Якубовському:

АРИСТАРХ

*В столиці світовій, на торжищі ідей,
В музеях, портиках і в затінку алей,
Олександрійських муз нащадки і послідки
Вони поїлися – поети і піїтки.
Ловили темний крок літературних мод,
Спліталиц для владик вінки нікчемних од
І сперечалися, мирилися, змагались . . .
І був куток, де їх невпинний глас
Безсило замовкав: самотній кабінет,
Де вчений Арістарх, філолог і естет,
Для нових поколінь, на глуз зухвалій моді,
Заглиблювався в текст Гомерових рапсодій.*

Михайло Драй–Хмара у своєму сонеті “Лебеді” визначив “неоклясики” як “п’ятірне ґроно”, чим і викликав московську нагінку на цю “організацію”. Нічого не допомогло, що автор виправдувався тим, що мав на увазі не українців, але п’ятьох французьких “парнасців” /Ромен, Дюамель, Вільдрак, Аржос і Мерсеро/ та, що сюжет нав’яв йому “Сонет” про лебедя, Стефана Мальярме. Та ось цей сонет Драй–Хмари:

ЛЕБЕДІ

*На тихім озері, де мріють верболози,
Давно приборкані, і влітку й восени*

*то плюскоталися, то плавали вони,
і шиї гнулися у них, як буйні лози.*

*Коли ж дзвінки, як скло, надходили морози
і плесо шерхнуло, пірнувши в білі сні, —
плавці ламали враз ті крижані лани,
і не страшні були для них зими погрози.*

*О, грою п'ятірне нездоланих співців !
Крізь бурю й сніг гримить твої переможний спів,
що розбиває лід одчаю і зневіри.*

*Дерзайте, лебеді: з неволі, з небуття
веде вас у світи ясне сузір'я Ліри,
де пінить океан кипучого життя.*

Павло Филипович – оригінальний поет і бездоганний перекладач французької й латинської поезії – до чого вдався, передчуваючи гіркий кінець вільної творчості, між іншим у надгробній “Епітафії”:

ЕПІТАФІЯ НЕОКЛЯСИКОВІ

*Не Райн, не Волга, не Дніпро, не Висла –
Йогоховає вічності ріка.*

*Прощай – неоклясичну руку стисла
Після Европ досвідчена рука. 1/*

*Деся Дорошкевич з ним вітався кисло, 2/
Не раз скубла десниця Десняка. 3/
Кінець ! Мечем Дамоклевим нависла
Суворя резолюція ЦК. 4/*

*Дарма, що він у піджаку старому,
Пив скромний чай, приходячи додому,
І жив працівником з юнацьких літ, –*

*Он муза аж здригнулась, як почувла
Що ті переклади з Гомера і Катула
Відродять капіталістичний світ !*

1/ О. Досвітній, що відвідував тоді Європу, виступив на захист неоклясиків.

2/ і 3/ С. Дорошкевич і В. Десняк партійні критики, виступали проти неоклясиків, але їх у 30-их роках ув'язнили і заслали в концтабори.

4/ ЦК. = центральний комітет компартії.

Юрій Клен – псевдо Освальда Бурггарда, який в Україні робив переклади з німецької, французької й англійської мов. Вирвавшись у 30-их рр. — завдяки німецькому походженню на еміграцію, — стає талановитим українським поетом, оспівавши у своїх великих поемах “Попіл імперії” та “Прокляті роки”, — космічну трагедію України. Подаємо уривок з поеми:

ПРОКЛЯТІ РОКИ

*Помолимося за тих, що у розлуці
Помруть, відірвані від рідних хат;
Помолимося за тих, що у розпуці
Вночі гризуть залізні штаби ґрат,*

*Що душать жаль у невимовній муці,
За тих, кого веде на страту кат.
Над ними, Господи, в небесній тверді,
Простри свої долони милосердні ! . . .*

Максим Рильський – зразковий неоклясик, якого проте, ізза відмінної долі слід поставити радше біля, близького до неоклясиків, Павла Тичини. Їхня сумна подібність у тому, що не витримавши московської нагинки, обидва “поцілували пантофлю папи” чи радше брудний московський лапоть . . . Одначе тому що Рильський, контемплятивний раціональніст, ніяк не відгукнувся на відродження української державности то це дало йому змогу творити аж до розгрому 30–их років, де думав він: “У тиші над вудками, своє життя непроданим донести”. Тому його поезії статичного, спокійного малюнку, та почерпнуті з чужих, часто французьких, сюжетів і дуже меланхолійні:

СТАРІ БУДИНКИ АЖУРОВІ

*Старі будинки ажурові,
І кожен камінь – вічний слід
Давно минулої любови,
Умерлих літ, безсмертних літ.*

*Кав'ярні й башти, сні з явою,
Рабле, Рембо, квітки й трава –
І хтось усмішкою чудовою
У невідоме зазива.*

*Фіялки, привиди Версаю
І кармін губ, і п'яний шлюб,
І тержощі чудного балю
Крізь яд скрипок і тугу труб.*

*Ти випив самогону з кварти
І біля діжки в бруді сніш –
А там десь голуби, мансарди,
Поети, сонце і Париж !*

У советській дійсності навіть “Квіти зла” здаються Рильському раєм, хоч “пекельним” та виявом вільної творчости, як це він, дуже завуальовано зі задрістю висловлює у поезії:

БОДЛЕР

*В раю блаженних мук, де на тонких стеблинках
Ростуть, зиваються химерні квіти зла,
Подібні до очей жіночих і звіринних –
В пекельному раю його душа жила.*

*Лякати буржуа, назватись людодіом,
Що хтів би скоштувать малесеньких дітей;
Впиватися гіржим, самотним, тонким медом
Нездійснених бажань і неживих ідей, –*

*І бачити в вині безстидної таверни
Вино Причастія, єдину кров Христа . . .
Хіба таке життя, потворне і химерне,
Не зветься: красота ?*

Павло Тичина – стихійно–національний поет, що відгукнувся на самостійність України “Золотим гомоном” та “Сонячними клярнетами”, а з формального боку символіст, експресіоніст, тобто справжній український модерніст, – не міг не звернути на себе уваги московської поліції й йому не дозволили так довго як Рильському творити особисту лірику чи переспівувати світових поетів. Йому наказали зразу ж таки славословити партію, що він і зробив у вірші “Партія веде”. Зламаний і позбавлений своєї геніяльності пізніший Тичина нас не цікавить. Натомість слід нам познайомитися бодай із деякими уривками “Золотого гомону” національного усвідомлення українського народу та його бажання волі, як це чудово вмів схопити й передати ранній Тичина:

ЗОЛОТИЙ ГОМІН

*. . . То десь із сіл і хуторів ідуть до Києва –
Шляхами, стежками, обніжками.
І б'ються їх серця у такт
– ідуть ! ідуть !*

*. . . . .
І всі сміються, як вино:
І всі співають як вино:
Я – дужий народ,
Я молодий !
Вслухався я в твій гомін золотий –
І от побачив.
Гори каміння, що на груди мої навалили,
Я так легенько скинув –
Мов пух . . .
Я – невгасимий Огонь Прекрасний,
Одвічний Дух.
Вітай же нас ти з сонцем, голубами.
Вітай нас рідними піснями !
Я – молодий !
Молодий !*

Проте в ці радісні зворушення непомітно вкрадався неспокій, а коли грікі факти вбили перше захоплення, тоді в Тичини зродилася оттака мініатюра – шедевр ляпідарно–поетичної алегорії:

ОДЧИНЯЙТЕ ДВЕРІ –

*Одчиняйте двері –
Наречена йде !
Одчиняйте двері –
Голуба блакить !*

*Очі, серце і хорали
Стали,*

Ждуть . . .

*Одчиняйте двері —
Горобина ніч !
Одчиняйте двері —
Всі шляхи в крові !
Незриданими сльозами
Тьмами
Дош . . .*

Що ці поетові передчуття були пророчі, свідчить його поезія з цього ж 1918 р. після бою під Крутами:

ПАМ'ЯТІ ТРИСТА

*На Аскольдовій Могилі
Поховали їх —
Триста мучнів Українців
Славних молодих ! ! !*

*На Аскольдовій Могилі
Український цвіт !
По кривавій по дорозі
Нам іти у світ.*

*На кого посміла знятись
Зрадницька рука ?
Квітне сонце, — грає вітер
І Дніпро ріка . . .*

*На кого завзявся воїн ?
Боже покарай !
Понад все вони любили
Свій коханий край.*

*Вмерли в Новім Заповіті
З славою святих.
На Аскольдовій Могилі
Поховали їх.*

Страх перед советською дійсністю у Тичини порівнює Іван Кошелівець до страху Кафки перед нацизмом. До речі обидва поети творили в той сам час. До того ж у Тичини були пророчі візії майбутнього — вже навіть у “Золотому гомоні”; з якого беремо інший уривок:

ЗОЛОТИЙ ГОМІН

*Чорний птах — у нього очі-пазурі !
Чорний птах із гнилих закутків душі,
Із поля бою прилетів,
Кряче.*

*У золотому гомоні над Києвом,
Над всією Україною —
Кряче . . .*

А дійсність, серед якої поет жив дала йому сюжет для гіркої сарказму:

“ШОВІНІСТИЧНЕ“

*Беруть хліб, цукор і так, немов до чарки приказують:
— Ну, хай же вам Бог посилає . . . та щоб ми ще не раз
на вашій землі пироги їли.*

Коли ж Тичина прирівняв московську радість із перемоги і страшну трагедію України, то в нього зафіксувалися прізвища московських поетів, що захоплювалися московськими загарбаннями:

І БЄЛИЙ, І БЛОК . . .

*І Бєлий, і Блок, і Єсенін, і Клюєв:
Росіє, Росіє, Росіє моя !
. . . Стоїть сторожтерзаний Київ,
і двісті розіп'ятий я.*

*Там скрізь уже сонце ! — співають: Мєсія !
Тумани, людики, болотяна путь . . .
Воздвигне Вкраїна свогого Мойсея ? —
не може ж так буть !*

Даремні сподівання — московський Мєсія—Лєнін добре всадився на троні, українські ж Мойсеї погинули замучені, чи, як сам Тичина — колишній “ангажований” поет українського відродження, примушені тепер співати оди своїм катам. Заглухли його “Соняшні клярнети” (його лірика музична на відміну від малярської лірики Рильського), — і переслідуваний геніяльний поет виправдується перед Чека: “Поете, любити свій край не є злочин, коли це для всіх!” Це йому нічого не допомогло й він як поет скінчився.

Закінчуючи цей дуже неповний огляд поезії Визвольних змагань, додамо, що якась десята частини її врятувалася завдяки жінкам, донькам, братам і сестрам занатованих письменників і її перевидано на еміграції. Проте дев'ять десятих неповторної творчості у вільній Україні пропало на віки в казєматах московської поліції.

Література: 1) Юрій Лаврінєнко: “Розстріляне відродження”, “Культура”, Париж 1959.
2) Іван Кошелівець: “Сучасна література в УРСР”, “Пролог”, Мюнхен 1964.

Наука · Культура · Мистецтво

КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Продовження

Борис Антоненко-Давидович

ПРИСЛІВНИКИ

По рахунку чи видавцем?

«Він давав їй гроші *по рахунку*, щоб не тринькала їх дарма», – читаємо в одному фейлетоні, де з попереднього тексту догадуємося, що мова йде не про папірець-рахунок, на підставі якого давалося жінці гроші, а про те, що давано їй грошей небагато, ощадно. У цьому розумінні сказати *по рахунку* ніяк не можна: це буквалістичний переклад російського *по счету*. Тут мало б стояти слово *видавцем*, що саме і є відповідником російських висловів *по счету*, *по мере*: «Все подавалось ніби *видавцем*» (І. Нечуй-Левицький).

Так чи отак?

«Усякі бувають дива. *Так* ідеш собі лісом, коли бачиш...» – читаємо в одному оповіданні. Усе ніби гаразд у цих двох реченнях, але чомусь не задовольняє слово *так* на початку другого. Яки друге речення починалося ствердженням якоїсь події чи явища, про що мовилося в першому, тоді слово *так* було б на своєму місці, як це бачимо в творі І. Нечуя-Левицького: «Пан не згоджувався брати назад того поля. *Так* воно й стояло ціле літо толокою». Якщо ж речення не являє собою логічного завершення щойно сказаного, а висловлює загальні міркування, звісно, пов'язані певною мірою з усім попереднім текстом, тоді краще послуговатися прислівником *отак*. «*Отак* жив Чіпка, ріс, виростав у голоді та холоді, у злиднях та недостачах» (П. Мирний).

Ми спинились над цими двома словами, які, будучи дуже схожі одне з одним, мають, проте, різні нюанси, тому, що раз у раз натрапляємо в художній літературі й публіцистиці на фрази з початковим словом *так* замість *отак*, про яке ніби забули автори. Відбувається це, видимо, під впливом російських зразків, де прислівник *так* в аналогічних фразах дуже поширений: «Эти явления замечались и раньше. *Так* еще в прошлом году, мы наблюдали...»

Прислівник *отак* інколи буває синонімом слів *наприклад*, *приміром*, як це бачимо в першій фразі: «Всякі бувають дива. *Наприклад* (*приміром*), ідеш собі лісом...».

З цього видно, що й у наведеному на початку реченні більше пасувало б слово: *отак*: «*Отак* ідеш собі лісом...», тоді як у реченнях «Темрява була така густа, що ми не бачили, чи їдемо ще селом, чи в'їхали вже в ліс. *Так*, це був ліс», відчуваємо, що тут треба поставити тільки слово *так*.

Раптом, а що як, ану ж

Не завжди слушно ми користуємось прислівником *раптом*. Якщо в фразі «То цілий місяць не було його, а це вчора *раптом* приїхав» (із живих уст) цей прислівник стоїть до речі, то цього не скажеш про таку фразу, узятую з сучасної белетристики: «Туди вона і глянути боїться: *раптом* побачить там когось із земляків».

Прислівник *раптом*, як і рівнозначні прислівники *знаenzaька*, *враз*, *нараз*, угадує на несподівану дію або появу когось чи чогось: «*Раптом* усе затихло» (Л. Українка); «Раїса *раптом* одхитнулася од приятельки й тихо скрикнула, як ранений птах» (М. Коцюбинський). Коли ж ідеться не стільки про несподіваність дії, скільки припускається можливість дії або появи когось, тоді краще користуватись висловами *а що як*, *ану ж*: «Піду я до Бондаренків – *ану ж* Петро вже приїхав» (з живих уст); «Я можу піти туди; *а що як* ніхто ще не повернувся й хата замкнена?» (з живих уст).

Отже, і в наведеній вище невдалій фразі краще написати: «Вона й глянути боїться: *ану ж* (або – *а що як*) побачить там когось».

Уперто чи наполегливо?

«Завод *уперто* працював далі, щоб учасно виконати почесне замовлення», – читаємо в одній газетній статті. У такому тексті прислівник *уперто* не підходить, бо він надає дієслову, з яким пов'язаний, негативної функції, наприклад: «Барометр *уперто* показував «дощ», хоч в той день не капало навіть і сонце блищало часом крізь хмари» (М. Коцюбинський). У наведеній на початку фразі дієслово *працювати* вимагає прислівника з позитивним значенням: таким буде слово *наполегливо*.

Те саме можна сказати й про прикметники *упертий і наполегливий*: «*Упертий*, як свиня» (з живих уст); «Василь – людина *наполеглива*, трудовита» (О. Копиленко).

Щоденно, щодня, щодень, щоднини

Слова *щоденно*, *щодня*, *щодень*, *щоднини* ми бачимо і в нашій клясиці й у сучасній українській літературі: «Я єсть той, який *щоденно* на Зудові, на посту» (П. Тичина); «Ходив я в садочок *щодня* виглядати» (Л. Глібов); «Споконвіку Прометея там орел карає, *щодень* божий довбе ребра й серце розбиває» (Т. Шевченко); «Для величних будов Батьківщини, для майбутнього щастя – *щоднини* лийся, лийся, гаряча сталь!» (Я. Шпорта).

Усі ці чотири слова мають однаковіське значення, хіба тільки з тою різницею, що слова *щодня*, *щодень* ми часто чуємо в народному мовленні, але далеко рідше можна натрапити на *щоднини* й не трапляється чувати з народних вуст прислівника *щоденно*, дарма що прикметник *щоденний* досить поширений: «Оце такий мій *щоденний* наїдок».

Чи не забагато в нас однакових прислівників, дуже схожих між собою, що означають достоту одне поняття? Таке явище навряд чи збагачує мову, як синоніміка, скоріше воно вносить плутанину, коли постає питання, як краще сказати – *щодня чи щоденно*. Мабуть, слід додержуватися слів, що живуть у народі, залишивши слова типу *щоденно* для тих випадків поетичної творчості, коли ритм вірша потребує саме цього слова, як це бачимо у наведеній цитаті з Тичини.

П Р И Й М Е Н Н И К И

У (в) – до, в – на

Іноколи виникає питання, якого прийменника треба ставити – у (в) чи до: «Я поїхав у Київ» чи «Я поїхав до Києва», «Вихід у місто» чи «Вихід до міста»?

Узагалі, коли мовиться про рух у напрямі міста, села, селища, тоді треба ставити прийменник *до*: «Через кілька днів Ковпан вилетів до Москви» (П. Вершигора); коли ж ідеться про дію чи перебування в чомусь, тоді слід користуватися прийменником у (в): «У Києві на риночку ой пив чумак горілочку» (пісня). Якщо мета руху в певному напрямі виявляється ще якимись додатковими поясненнями, тоді після них може стояти замість прийменника *до* – у (в): «Ми їздили на ярмарок у Юсів» (М. Рильський). У реченнях, де рух або дію скеровано до предметів, середовищ або мовиться про абстрактні поняття, ставиться прийменник у (в): «Він ступив у сад» (Є. Гуцало); «Кидається у свою стихію» (О. Гончар); «Закрадається в серце острах» (М. Рильський). Рух до приміщення позначається дієсловами і з тим, і з другим прийменником: «Увалився у хату» (П. Куліш); «Смерть зайшла до хати» (Д. Павличко).

Як сказано вище, прийменником у (в) з іменником у знахідному відмінку послугуємося, визначаючи час за днями тижня: «у вівторок», «у п'ятницю», – або з іменником у місцевому відмінку, коли мовиться про місяці року: «у січні», «у липні». Проте, коли визначається час за роком, треба користуватись родовим відмінком іменника, а не прийменником у (в) з іменником у місцевому відмінку: ближче буде до нашої мовної традиції *цього року*, а не *в цьому році*, *1970 року*, а не *в 1970 році*. Так само слід казати *торік*, а не *в минулому році*, *позаторік*, а не *в позаминулому році*; аналогічні будуть і прикметники – *ти рішній*, а не *минулорічний*, *позаторішній*, а не *позаминулорічний*.

Російському вислову *дом в три окна* відповідає український – *будинок на три вікна*, а вислову *дом в пять этажей* – *будинок на п'ять поверхів*.

Прийменника *на* вживають також, коли описують процес перетворення: «звівся ні на що».

Прийменника у (в) можна чути українською мовою в таких висловах: вірити *в* себе, вдаватися *в* тугу, *в* розпач, – а також на означення переходу з одного стану в інший: «І як воно зробилось так, що *в* турна я перевернувся» (С. Гулак-Артимовський).

Російські прийменники *у* та *в* мають між собою велику значеннєву різницю, наприклад «*У* него собирались гости» і «*В* его словах чувствовалась уверенность». Між українські *ми* прийменниками *у* та *в* нема ніякої різниці. Ми ставимо їх незалежно від змісту речення, а тільки додержуючись граматичного правила чергування голосних, цебто: якщо попереднє слово кінчається на голосну, треба ставити прийменника *в* («Вона взяла *в* нього книжку»), якщо на пригоlosну, тоді – *у* («Він узяв *у* неї книжку»).

Від – проти, на · проти

«Це ліки *від* усяких хвороб», – читаємо в одному сучасному оповіданні для дітей. Так сказати по-українському не можна; коли ідеться про ліки, треба ставити прийменника *проти*: «Ліки *проти* ревматизму» (Українськоросійський сл. звник АН УРСР).

Прийменником *проти* користуються ткож для порівняння: «І стил був багатий

проти звичайного» (Л. Смілянський), – а також у висловах на означення часу, відповідно до російських *на п'ятницю*, *под Новий год*: «Пізно світилося *проти п'ятниці* світло, як у великодню ніч» (М. Коцюбинський); «Та це же сталося *проти Нового року*» (з живих уст); «Він не питав більше – куди й чого я піду *проти ночі*» (С. Складенко).

Для, задля, на, про, під, до

«У нутку кімнати стояла шафа *для* одягу»; «Це тобі торбинка *для* книжок», – часом чуємо з уст і навіть читаємо в художній літературі. Чи це правильно? Ні, треба «стояла шафа *на* одягу», «торбинка *на* книжки». Чому? Тому що приєднання *для* буде слухний там, де говориться, що певну річ призначено для людини, тварини або для якоїсь ширшої потреби: «Не *для* пса ковбаса, не *для* кицьки сало» (М. Номис); «Цю шафу батько купив *для* мене» (з живих уст); «*Для* загального добра» (М. Коцюбинський).

Коли ж мовиться, що якийсь предмет призначено на певні конкретні речі, тоді треба шукати інших приєднаних: «Оце тобі торбинка *на* жито, а пляшки – менша *на* олію, а більша *на* молоко» (з живих уст), «мішок *на* вугілля», «одяг *на* свято» (Українсько-російський словник АН УРСР). Так само треба назвати: «поштова скринька *на* листи й газети», «кошик *на* старі папери», «мисна *на* борщ». Кажуть у народі ще: «мішок *під* жито», «одяг *про* свято й *про* будень», «книжка *до* читання».

Навіть призначення якоїсь дії передається в фольклорі приєднанням *на*: «Не *на* те я, запоріжці, Січ розруйнувала, щоб степи ваші широкі та назад вертала» (історична пісня).

Приєднання *на* стоїть ще, коли йдеться про хворобу – захворіти *на* що, а не *чим*: «Зanedував *на* кір», «Він заслаб *на* пропасницю» (Словник за редакцією А. Кримського), «Оце вже місяць хворію *на* очі».

Приєднання *для* й *зadля* часто виступають як синоніми: «*Для* тебе сина породила» (Т. Шевченко); «*Зadля* нього зробила» (Г. Квітка-Основ'яненко); «Погляньте на руки мої: *зadля* миру і щастя народів вони здатні на труд і бої» (С. Олійник). Інколи приєднання *зadля* набуває ще й значення пояснення причини, стаючи синонімом слів *тому що*, *через те що*: «Макар Іванович... брехав, що купив їх (брошури) тільки *зadля* їх дешевизни, маючи потребу в папері» (М. Коцюбинський).

Йй-право, далєбі, справді ж, справді ж бо, бігмє, тани тák

Відповідно до російських вигуків *ей-ей*, *ей-же-ей* є чимало українських слів, але останнім часом багато авторів і промовців уподобало провінціалізм *йй-право*; «*Йй-право*, я нічого не знав».

Цей вислів помітно витискує такі відомі здавна слова, як *далєбі* («*Далєбі*, не знаю, що й діяти». – І. Нечуй-Левицький), *справді ж* («*Справді ж*, нічого не знаю». – з живих уст), *справді ж бо* («*Кажу ж* вам, *справді ж бо*, нічого не чув і не бачив», – із живих уст), *бігмє* («*Бігмє*, я не брав твоєї сокири». – Словник за редакцією А. Кримського), *тани тák* («*Тани тák*, не було його там», – із живих уст). Звісно, краще користуватися не провінціалізмами, а внормованими в літературній мові словами.

Далі буде

Польські зазіхання на Україну

(Примітки до статті п. Єнджея Гертиха під наголовком «Русіні».)

Др. Р. Мазурок

Продовження

Це, що Пітсбургська і Пассайська греко-католицькі єпархії «в своїм внутрішнім житті не послуговуються сучасною літературною, в останніх 85-ох роках сформованою українською мовою, але мовою вживаною старорусинами, більше архаїчною, сильно заправленою впливом літургічної церковно-слов'янської мови» не грає тут ролі. Ще й сьогодні, побіч «Отче наш, що єси на небесах, нехай святиться ім'я Твоє, нехай прийде Царство Твоє...», чуємо в українських католицьких церквах: «Отче наш, іже єси на небесіх, да святиться імя Твоє, да прийде царствіє Твоє...» Теж і всі поляки тому 85 літ назад говорили мовою старопольською, і автор стріне її сьогодні не тільки серед старої польської еміграції, але і в самій же Польщі, напр. в метриках народження парохіяльних урядів з 1939 р., замість «Mariа» нерідко можна ще стрінуги «Marija», «Marja» або «Marya» (в залежності від віку і освіти пароха, що метрику вставляв).

Автор уболіває, що під советським натиском знищено в межах Польської Народної Республіки греко-католицьку Церкву, що скасовано «так пошанигідну ієрархічну станицю цієї ж Церкви, якою була... греко-католицька єпархія в Перемишлі» і в ім'я справедливості домагається відновлення так Перемиської єпархії, як по можливості і Лемківського греко-католицького екзархату. Автор підкреслює, що направити зло це не тільки постулат справедливості, але теж і постулат польської традиції, морального почуття і чести, одначе цього великодушного постулату аж ніяк не можна погодити з тим, що він далше на цій же самій сторінці пише: «До речі кажучи, зникнення Перемиської греко-католицької єпархії потягнуло за собою, крім усіх інших негативних сторін теж і ліквідацію греко-католицького церковного осередка, незалежного від тих по-українськи забарвлених церковних греко-католицьких осередків на еміграції. Сьогодні, «український», напрям в Церкві має монополію існування і діяння бо в його руках залишаються церковні установи в Римі та всі єпархії і архієпархії в Злучених Стейтах, в Канаді і деінде. Коли б в межах Польської Народної Республіки надалі існувала греко-католицька єпархія в Перемишлі, напевно не носила б вона назви єпархії українського обряду, але заховала б традиційну назву руської Церкви. Це був би теж інший осередок в сенсі персональним, був би він складений з людей унікаючих втручання в українську політику, турбуючихся тільки пастирськими справами, в природі речі був би він сильно спертій на польським латинським Костьолі. Може колись якийсь єпископ з Перемишля міг би обняти Львівську митрополію. Сьогодні, одиноко можливими кандидатами для сповнення подібної ролі є українці з еміграції».

Одне слово, автор хоче поєднати тут моральне з пожиточним. Він бажає відновлення греко-католицької Церкви на землях західної України, але тільки такої, якою вона досі ніколи не була. Він хоче видіти її маріонеткою польського Костьола, хоче перетворити її в бездушне знаряддя польського імперіялізму, яке б помагало полякам знова поневолити Західну Україну. В рядах її ієрархії радо бачив би він не представників вірного Церкві народу, а аполітичних рабів, які б слухняно піддалися директивам польської держави.

Цікаво, що шановний автор сказав би, коли б хтось прийшов на дивовижну ідею здеградувати польський Костьоль до такої жалюгідної ролі, до якої автор

хоче довести українську Церкву, коли б хтось заборонив йому мішатись в політику й уважати себе польським народним Костьолом, коли б хтось намагався приневолити його діяти на шкоду польського народу?

Можна ж взагалі Церкву від політики відгородити? Як би виглядала нині польська Церква, коли б вона стала остоорожь політики? Знає автор якусь Церкву в світі, яка б була коли-небудь аполітичною? Церква може в скрайному випадку зрентися власної політики, але автоматично стаючи знаряддям чужої політики, аполітичною вона бути не може.

12. Про штучні народи

»Руську суспільність« на Червоній Русі визнає автор автентичним явищем. Так само й українців у Києві, а особливо цих задніпрянських, не вважає він чимсь штучним. Одначе український народ, що обіймає ці обі супільності разом, це в нього не автентичний історично-політичний факт, це ж – на його думку – доктрина, теорія і програма, до повної реалізації якої ще далеко. Якими критеріями автор тут керується, трудно відгадати. Чи ж українців з Києва і Харкова і цих же зі Львова і Ужгороду не об'єднує єдина українська мова і територія? Чи ж не в'яжуть їх глибокі внутрішні економічні зносини? Чи ж не спують їх головні риси культури і характеру? Століттями залишаючись під різними займанщинами, в жодній з них не затратили вони рідної мови та не загубили українських звичаїв і традицій, не відріклись своєї Церкви і не піддались постійній пресії денационалізації. А такі явища, як льокальний патріотизм, чи різні діалекти мови, чи деяка відрубність звичаїв, спостерігається серед усіх народів, великих і малих, теж і серед польського.

Гітлерівський задум відокремлення польських горянів (гораленфольку) вважає автор смішним, хоч ніхто інший як польський науковець, проф. Генрик Шатовскі, дослідюючи говірку жителів Карпат, вказував на їх споріднення з македонцями і сама ж польська наука ще й сьогодні підкреслює відрубність їхньої культури. Натомість відокремлення Західної України від Києва, з яким вона душею і тілом споконвіку і невідривно зв'язана, та піддання її польській зверхності визнає автор явищем не трудним, а природним.

Монолітний український народ на українській території це на доктрина, як цього бажає собі шановний авотр, а реальний факт. Вдоволення автора та його одностумців це ж невістарчаюча причина, щоб народ цей штучно розвалити і частину цього ж народу разом з його територією знову влучити в межі країни з іншою мовою азбукою, віроісповіданням і культурою, з відмінними традиціями і звичаями, в межі тої держави, яка від століт більшу частину українського народу поневолювала і денационалізувала, з якою той народ століттями вів безпереривну боротьбу за своє буття і національне визволення.

Побожне бажання автора »щоб в широкому понятті польського народу, так як словаки являються частиною чехословацького народу а словенці югославського народу...« найменшого зв'язу з реальністю не має. Його здійснення було б такою самою штучною маніпуляцією, якою є вона у відношенні до словаків у Чехословаччині чи словенців в Югославії. Прагнення цих народів до національної самостійности і державної незалежности автор чомусь промовчує. Чим же він хоче пояснити існування в 1939-1945 рр. Тісом і Дурчанським проголошеної Словацької Держави на території Чехослаччини, чи на території Югославії, хоч не словенської але окремої, Павелічем правленої, Хорватської держави в 1941 - 1945 рр., коли навіть в обох випадках з ласки Гітлера? Чи автор може думає, що народи ці своє натуральне стремління до самостій-

ного життя занехали, що сербське верховодство припало словенцям так до вподоби, що без цього їхня у Федеративній Республіці Югославії економічно найбільш розвинута країна пропаде.

Чехи визнали словаків принаймні в назві своєї держави, йменуючи її Чехословаччиною, словенці ввійшли в 1918 р. в склад Королівства сербів, хорватів і словенців, яке допіру в 1929 р. прийняло нейтральну назву Югославії, а «русинам» пропонує автор статі тільки покійною частиною польського народу. Про яку-небудь польсько-руську Річпосполиту, або яке-будь Королівство чи Державу поляків і русинів він ані словом не згадує. Від них вимагає він, щоб зріклись вони своєї національної назви, щоб прийняли латинську азбуку, щоб рідної мови не звали українською, щоб відренлись Києва і політично сперлись на Польщу, яка нібито більше відповідає їхнім традиціям і нібито ліпше служи- тиме їхнім народним інтересам.

13. Відношення інших польських політичних угруповань до східних сусідів Польщі.

Виложений в статті «Русини» погляд на українські західні землі та їх населення автор вважає поглядом польського народного табору і польського народу як цілості. Він піддає критиці такі польські угруповання, як комуністів, угруповання «Пакс» і Пілсудчиків зате, що вони зріклись такзв. польських східних земель. Під час коли перші, а вслід за ними й другі зріклись цих земель на користь Советського Союзу, то ці останні, тобто пілсудчики – на користь України, Білорусі і Литви, які то країни мають відірватись від Росії і стати державами вповні самостійними.

Із становищем згаданих угруповань шановний автор аж ніяк не може погодитись. Тоді, коли імперіялістичні потуги по волі і по неволі віддають загарбані землі поневоленим народам, коли нарешті зрозуміли, що поневолення чужого народу приносить сьогодні поневолювачеві більше втрат ніж користей, то автор силоміць хоче завернути колесо історії назад. Не було ж одною з найбільших заслуг де Голя для Франції саме те, що він вміло вицофав її з Альжіру, припинюючи безперервний і безцільний пролив крові французького і альжирського народів та заощаджуючи величезні, з постійним присмирюванням підбитого непокірного народу зв'язані матеріальні витрати? Що ж інше може припинити безупинний і огидний терор на цивільній людності Північної Ірландії, як не природне об'єднання її з Дабліном, при гарантії замешканим там англійцям рівних прав з ірландцями? Чи ж головна причина безперервних злиднів усього російського народу не лежить саме в підкоренні ним чужих земель і народів? Чи ж початку поділів Польщі і безустанної нужди широких мас польського народу не належить шукати саме в її експансії на схід? А коли історія деякі польські політичні кола дечого навчила і вони виявляють готовість цю науку ввести в життя, то автор ставиться до них критично.

Поглядом польського народу щодо земель на схід від Ялтинської границі є саме не погляд автора і, видно, близького йому польського еміграційного народного табору, а погляд репрезентований згадуваними автором Пілсудчинами. Це й потверджує програма Польського Самостійного Порозуміння, об'єднуючого нині в Польщі людей різних середовищ, яка під 14-тою точкою пише на цю тему ось таке:

«Ми не є сусідами Росії. Нашими східними сусідами є Україна, Білорусія, Литва. З тими країнами в'яже нас багатовікове співіснування – більш чи менш згідне, не раз заколючуване надмірною експансивністю поляків, але добровільне – в рамках однієї держави; польської спільноти народів. Український, білорусь-

ний, литовський і латвійський народи не є сьогодні незалежними; їх насильно приєднали до Советського Союзу й піддають їх куди гострішому, ніж нас, політичному, ідейному й релігійному утискам. Супроти них ведеться безупинна акція русифікації. Багатовікова спільнота не дозволяє нам дивитися на це байдуже, чи з мовчазним тільки співчуттям. Висловлюємо гарячу солідарність і підтримку для прагнень тих народів до незалежності від російського насильства. Ми повинні їх підтримувати в цих змаганнях у міру наших власних можливостей.

Не висуваємо супроти наших східних сусідів територіальних претенсій, хоча втрата Львова й Вільна, міст, зв'язаних від віків з польською культурою, є й залишиться для нас дуже болісною. Домагаємося натомість від усіх урядів, які виконуватимуть владу на давніх територіях Речіпосполитої – територіях, що були відірвані від неї силою зовнішнього рішення, яке не було пред'явлене жадному з безпосередньо заінтересованих народів на затвердження, щоб ті уряди гарантували осілим на цих землях полякам рівні права й можливість вільного збереження національної мови й культури. Домагаємося також, щоб поляки з Польщі мали можливість необмеженого доступу до місць, пов'язаних з історією нашого народу і нашої колись держави...

Поминаючи деякі історичні нестислості, програма Польського Самостійницького Порозуміння позитивна і мабуть до прийняття сусідами польського народу, тоді як програма і пропозиції автора необґрунтовані і найменших шансів на успіх не мають. Епоха імперіялізму добігає кінця і найвивищий вже час піддати їх діловій ревізії, а то в інтересі так польського народу, як і його сусідів.

Кінець

закінчення зі стор. 84

вона має прийти на зміну. Очевидно, що Україна розпоряджає великими педагогічними резервами, однак ці великі резерви зможуть бути використані тільки частинно, оскільки більшість їх вихована і вишколена в дусі марксизму не зможе зразу перекваліфікуватися в дусі ідеалістичного світосприймання. Відповідна фахова педагогічна література схоплена в цілість і певну світоглядово научну систему буде на перших порах дуже на потребу.

На щастя, нам приходиться з великою допомогою великий український Педагог-державник, яким був проф. Григорій Ващенко. Його твори становлять прецінний резервуар педагогічно-методичних вказівок та наукових даних, без яких не зможе обійтися влада вільної Української Держави, коли прийдеться до покладення підвалин під українську виховно-освітню систему в Україні.

Спілка Української Молоді в вільному світі в 100-ліття від народження проф. Г. Ващенка, якому 2-ий Конгрес СУМ в 1947 р. надав звання Почесного Члена СУМ, взяла на себе завдання випустити друком весь його науково-літературний дорібок. З тією метою була покликана Кураторія Фундації і м. проф. Г. Ващенко, яка має зібрати потрібні фонди для цього випуску, а також для нагромадження фінансових засобів до пожвавлення виховної праці СУМ при допомозі вишколів виховних кадрів та покращання виховних методів і вишкільно-виховних видань.

О. Новаль
Голова СУМ

УКРАЇНСЬКЕ КОРІННЯ В “ДЕРЕВІ ЖИТТЯ” ЕКЗИЛЬНОЇ МАЛЯРКИ ІЗ ВІДНЯ

/ З нагоди виставки українського декоративного малярства і гобеленів Христини Куріци-Цімерман в УВУ — 9–31 грудня 1977 р. /

В приміщеннях Українського Вільного Університету була відкрита впродовж грудня м.р. виставка молодої української мисткині із Відня, яка всіх присутніх на відкритті й пізніших відвідувачів полонювала життєрадісністю своїх картин. З уряду господаря довелося мені відкрити цю виставку, а що робив я це із спеціальною радістю і своєрідним відчуттям сатисфакції, а то й гордості, то бажалося влити у слова багато тепла. Це ідеальна атмосфера, щоб спеціально вжитися в експонати, щоб **вчутися** у творчий настрій мистця. І до тієї хвилини відкриття спогадом вертається і згодом.

До теплого настрою вечора спричинився факт, що виставка викликала поважне зацікавлення – серед української громади Мюнхену і – по часті – також у наших німецьких приятелів. Українські відвідувачі виявили й цим разом свою вірність для УВУ і зацікавлення його імпрезами, але їх приманював насамперед дебют у Мюнхені нашої землячки, що з дитинства проживає у Відні, – якій не легко й говорити по українськи, але яка відчуває по українськи, і яка намагається віддати в своїх творах – як сама каже – красу втраченої країни. Вона й сигнус образи своїм іменем: Христина.

Радість при відкритті виставки випливала з факту, що УВУ спромігся в 1977 р. на дві мистецькі виставки, і зміг в той спосіб поширити свою активність на нові поля культурних виявів. Перша виставка – в травні 1977 р. – була улаштована у 10-ліття смерті відомого нашого маляра та графіка Бориса Крюкова, який промандрував світ на шляхах із втраченої Батьківщини до далекої Аргентини, що його гостинно прийняла й, що в ній здобув собі визнання й признання. Друга виставка мала представити молоді мисткині, яка Батьківщину залишила шостилітною, але її не забуває, як це гості мали скоро змогу побачити й відчути в її барвних снах. Обидві виставки доречно доповнювали нашу видавничу діяльність: Це ж УВУ випустив в окремій серії мистецьких монографій три поважні альбоми / два мюнхенського нашого різьбара Григора Крука та третій передчасно померлого маляра Степана Луцика/; четвертий альбом /Галини Мазепи/ є у підготові. На вечорі – саме у присутності німецьких гостей – доцільно видалося підкреслити, що змогу видати три мистецькі альбоми УВУ завдячував меценатам зпоміж німецьких промислових кіл (альбом С. Луцика вийшов завдяки пласовим друзям із куреня Лісових Чортів). Цей вирізок із активності УВУ вказує на завдання модерного університету, який не може служити тільки аудиторному навчанню й науковому дослідженню, і який не тільки бажає спричинюватися до формації людини в найширшому розумінні слова, але має стати духово-культурним центром для цілої діаспори, тобто своїм притягненням до співдії всіх

творчих сил із діаспори, але також своїм випромінюванням творчої атмосфери на цілу діаспору. А звісно, що культура включає в себе також мистецтво, і мистецтво є невід'ємною частиною духового життя людини. Якщо ми формацію людини хочемо вірно розуміти /і не утотожнювати її з односторонньою однотонною "зрівнялівкою" за згори передбаченими шаблонами/, то саме в тому випадку мистецтво є дуже щасливим доповненням і навіть вивершенням навчання й науки. Славна традиційна "академічна свобода" в минулому так дуже виправдана і завжди дуже бажана *"libertas academica"* є зумовлена /але й заздалегідь допускає/ багатством різних поглядів і твердих переконань, і тільки вона є передумовою "цілої людини". І як можна б увявити собі "цілу" людину без розуміння мистецтва, яке вказує далекі обрії, відчиняє очі на "нові світи", дає розуміння нових аспектів, як можна споглядати на світ, і як муситься глядіти на нього, — у цілому багатстві всіх данностей, у повноті їхньої краси, у величності краси.

"МОЯ ДОРОГА"

Накреслене завдання є у повній однозвучності із давнім українським виховним ідеалом, що свій зразок знайшов у грецькій "калокагатії", тобто у довершеній синтезі добра й краси, які себе взаємно проникають, доповнюють й досконалять: Поміж городами із барвними квітами й квітучими деревами веде стрімка й камениста дорога пані Христини /"Моя дорога" / на шпилі, — до ущасливлуючого й визволюючого сонця. Іноді здається, що на тих деревах розвішано замість овочів розмальовані лампіони, які чомусь нагадують ялинкові свічі. В ім'я ПРАВДИ досліду й навчання мусить іти наша дорога також в саму середину КРАСИ мистецтва. І як дуже радіємо ми, коли зробимо дальший крок на каменистій дорозі на-

ших насущних перепон і турбот, — крок, що наближує нас таки до далеких цілей. Це було тло для цілої атмосфери вечора, що ставався вступом до виставки.

Ми радіємо також, — і це була друга радість вечора — коли ми можемо мостити шляхи комусь іншому, щоб він зміг зайти далше, — коли ми можемо когось підтримати у його амбітних починах та змаганнях. Пані Христина має за собою вже більшу скількість виставок, але ж для української спільноти і досі залишилася вона невідомою. Цією виставкою УВУ мав її відкрити для земляків — хто ж мав би це врешті зробити? ! — для тих земляків, для яких вона, власне кажучи, жила й творила. І це тим більше годиться підкреслити, що вона виросла в чужині, і що в чужій школі вона навчилася й студіювала. При тому її загальне й мистецьке формування було дуже старанне, що зокрема годилося підкреслити при першій зустрічі із новим середовищем. Як вже можна було дізнатися із розісланих запрошень, пані Куріца—Ціммерман кінчала школи в двох містах /в Грацу й у Відні/ і навчалася в двох фахових школах чи академіях: ще важливіше, що вона мала чотирьох майстрів, що незаперечно запевнює всебічність. У віденській Академії прикладного мистецтва студіювала вона малярство й графіку, кераміку й різьбу, і там опанувала вона в окремій клясі техніку гобелену. Студії її тривали сім років. Як бачимо, її палітра багата, але з усього багатства змогли ми бачити, — за простірними й технічними труднощами — тільки невеликий вирізок, який однак був дуже репрезентативним вирізком і дав дбру уяву про талант. Треба надіятися, що ця перша виставка для земляків у Мюнхені зацікавить наші мистецькі кола за океаном і що вони в Америці й у Канаді підготують чергові виставки. Це дуже почесне й шляхетне завдання, відкривати двері молодим талантам.

Критики й любителі мистецтва пані Куріци—Ціммерман добачувалися у барвній пишності її картин, у розмаху мазків пензля, у гармонійній співгрі предмету й орнаменту відблиск краси української Батьківщини. Це дуже вірно. Тільки тут треба додати, що Батьківщину Христина покинула 6-літньою дитиною, а враження дитячих літ завжди найсильніші. Це ж ми самі добре нагадуємо, що ніколи не було стільки яркого сонця, стільки синяви небес, стільки зелені у листі й у свіжих травах, але теж ніколи стільки снігу у крижаній зимі, як це було в перших роках нашого життя. В пізнішому віці надто вже часто сіра мла сповняє сонце, чи навіть затемнюють його хмари, — багато скорше також тає сніг, який зрештою втрачає надто вже скоро свою непорочну чистоту. Красу найсильніших вражень дитинства зв'язує Христина завжди із далекою Батьківщиною, і тільки із Батьківщиною. Батьківщина залишилася для мисткині на завжди такою, якою вона її покидала, чи якою вона їй ввижалася у щасливому дитинстві, в якому вона її покинула. Ілюзії, якими живемо, загущуються — зокрема при важких переживаннях, чи ударах долі —/ й переходять у тривалий стан постійного життя ілюзій, — тобто переходить у ілюзіонізм: ото ж мешканцям України ніколи не бракувало ні важких переживань, ні ілюзіонізму, в який вони утікали із важких буднів. Ілюзіоністами є ми в своїй цілій настанові, — звернені на себе, замріяні, зосереджені на власні проблеми — чи ілюзії ... В ілюзіях живе також Христина зі своїми власними дорогами, городами,

“СХІД-СОНЦЯ”

квітниками, чи містечками, але також із своїми власними деревами життя, як це читаємо в окресленнях /назвах/ її картин, а згодом спостерігаємо і в самих картинах. Тому це багатство барв із її дитинства, яке вона носить таки у собі, тому та теплота спокійної туги серця, але й пристрасні контрасти чогось прочуваного й нездійсненого, контрасти злагіднені гармонією довгого визрівання. І чим довше картина визріває /зокрема ґобелени!, тим більша гармонія. Обов'язково лучиться при такій поставі дійсність із сном, а одночасно традиція давніх сформлених часів із модернізмом химерних снів, що є віддзеркаленням бажань, а то й із фантазією нереального. Так доходимо із Христинюю до границь абстракціонізму, але й ніколи не досягаємо його вповні, ніколи не хочемо себе заперечити у нірвані переходу в буття, в якому гине життя, але й гине форма, а з нею й індивідум, людини, — людина із мряковинням снів чи ілюзій, з яких проте кристалізується нове життя, нове хотіння, нова творчість. Одна оливна картина Христини на виставці таки й назвалася “Ілюзії”, — це, зрештою /яке це знаменне! / улюблена картина її малої доні. В композиції заокруглених форм чи барвних ліній бачимо наче легкий дим із сигаретки, чи може краще, ще багато ніжнішу пару, що легко підноситься вгору зі склянки гарячого, бурштинового, ароматичного чаю у настроєвім присмерку сумирного підвечір'я, приносячи мир відпруження й привітно запрошує до насолоди тихого натхнення, з якого зродяться нові пляни, як у наших неокреслених мріях є вже прорості майбутніх чинів, що ведуть нас із гавані домів у неозорі далечі незважених змагань. І в тій сірій мряцці бачимо в інших видах зариси барвних постатей, чи рослин, ба навіть містечок із церковцями, ратушами, мурами, баштанами /“Слогод із Калябрії”, “Моє містечко“/. Як вслухатися, чуємо гру вечірніх дзвонів тихого містечка, вчуваючися в мелянхолію склону дня із бажанням зосередження для скла-

дення підрахунку із усього зробленого й занеханого. Або ж, як різко відділює сходяче сонце синяву дому при віконцях. І через це пояснення й насичення веселим променем стається і так вже радісний спогад про італійський півострів ще більше безтурботний, привабливий . . .

Або ще інша ілюзія /“Сходить сонце“/: придивімось до фантастичного сходу сонця, яке наші українські прапредки почитали як найвище божество. Сонце ж було праджерелом життя, сонцю завдячувала природа буття й ріст: глядім на це дерево, що росте завдяки соняшному промінню, ні, воно таки виростає на сонці, із сонця, і як пишно! Як розкішно воно виглядає в своїй соковитій зелені в осліплюючій повені, що заливає образ і мов широко розливається поза нього.

З цього багатства божественної природи соняшного царства перенимає Христина натхнення й для свого власного саду, для інтимного городу /“Мій квітник“/: це вже є мистецька композиція пристрасної свободи природи в нестримному рості, як відблиску Божої всюдиприсутности, і власної призадуми; тут маємо вже глибші – темніші – тони власного дозрі-

“МІЙ КВІТНИК“

вання. Проте ж барви миттю роз'яснюються при спогаді про Україну /“Квітне мій город в Україні“/, хоч ми тут попри спогад бачимо теж тугу далечі й розлуки. Але ж город Христини, який колись цвів для неї в Україні і як він далше для неї цвितе в її уяві, є безхмарною візією земського раю . . . А в тім саме цей гобелен є улюбленим твором Христини, – цей експонат прикріплювала вона на стіні останнім перед виставкою, із найбільшою старанністю.

Звичайно, по моему не можна цього гобелену порівнювати із її найбільшим і найкраще згармонізованим гобеленом, – з барвною квітною композицією /“Квітник“/. Для мене саме ця композиція досягла вершин

КВІТИ-ГОБЕЛЕНИ

структурної спаяності. Подивляти треба також технічну досконалість, – випрацювання найменшої подробиці. Шість місяців зусиль та творчої наполегливості вимагала ця композиція стилізованих квітів, при чому дивуватися треба як тонюсенькими ниточками мисткиня зуміла віддати нюансування кольорів, чого важко було добитися пензлем. Це впливає тільки із любови Христини до її квітучих городів, – тому вони мають стільки тепла внутрішньої сердечности.

Спинаючись при гобеленах, хочу ще підкреслити цікаву для нефахівців подробицю, яка буде важлива для розуміння технічних можливостей гобелену. Куріца–Ціммерман виставила два твори тотожнього змісту – вони дещо різняться тільки величиною, – вони були вивішені один проти другого. Перший це абстрактна барвна декоративна композиція в оливній техніці, – другий це тотожний гобелен. Обидві “композиції” можна було до подробиць проаналізувати й порівняти: лінії гобелену були багато числіші, а завдяки тому контрасти плястичніші, а сама гармонія переконливіша. Це порівняння може зродити справжню любов до гобелену.

Під кінець характеристики виставлених картин перейдім ще до “Мойого дерева життя”, – отже до дерева життя Христини, який мені ввижається доглибно–психологічним авторитетом. Коріння дерева – глибоко в землі. Мисткиня стоїть твердо й впевнено на рідному ґрунті традиції багатого символізму /“Дерево Життя”/, і всіх потенційних первісних сил Батьківщини та її цілого населення, – праджерел творчости, що виявляються у найрізномірніший спосіб, але завжди у одному напрямі, у виразній простолінійності. У цім її особистім дереві життя, – подібно як у особистім городі Христини, проходять темніші згущень кольори застанови, призадуми, розваги, унааявнюючи правдоподібно тривожні турботи авторки. Зелень верховіття це зелень зрілого літа, а не зелень пробудження весни в її квітучих городах України; можливо промовила тут туга нездійсненого й нездійсненого, – може в цьому й вияв особистих розчарувань, але ж гостроверхий стовбур вказує на постійну внутрішню силу росту, – цей стовруб постійно відживлюваний кров'ю коренів.

Не менш цікаве друге “дерево”. І це з етнопсихологічного погляду. В Україні ціла природа для людини ЖИВЕ, – не в чисто органічно–фізіологічному змислі, але й у повноті духово–душевного життя. Пригляньмося й тут: дерево – це вправді дерево, але ж з обрисами людини, із тугою дівчини за звершенням у любові, із виспівом ніжного бажання невідомого ще, але очікуваного вибраного. Як соромливо заслонює дівчина власне неприкрите тіло довгим своїм волоссям, що мягко спливає аж до землі. Як ніжно піднімаються віта–рамена до об'ємів і пестоців в нетерпінні очікування на невідоме об'явлення. А позаду вже світла золота дуга як пророцтво горячобажаного сповнення.

І якщо для фахової критики національний елемент у творчості Христини узмістовлюється у багатстві барв – у пишноті кольорів, – у сміливім кресленню ліній з їх динамікою й вітальністю, – в розмаху й темпераменті, тоді для мене, як психолога, національний момент проявляється в образнім відбитті нашої ментальности, на що декілька разів звернув я увагу.

“СХІД СОНЦЯ СТАРОЇ УКРАЇНИ”

Зацитую ще одну характеристику, що тільки підтвердить мою думку: “Дріб’язкове не відповідає їй... Що має для неї значення – це простір, дальність, гармонія та краса. Не безкровне мистецтво для мистецтва, але мистецтво для радості ближніх! Мабуть, саме у наш перетехнізований, бездушний час не таке то вже безтямне дерзання!” Це є те саме той чинник, на який я на початку вказав, як на підставовий у нашій ментальності: Кальюкаґатія належить до основних данностей нашої духовости, про що я мав нагоду доповідати чотири тижні перед відкриттям виставки в часі симпозіуму УВУ, переведеного спільно із катедрою порівняльної літератури на паризькій Сорбоні, коли я цю тему зміг ширше розвинути при нагоді аналізу Франкових “Панських Жартів”, як вияву нашої етнопсихіки. В оцінці фахової критики, Христина стає перед нами, як мистець, що обдаровує нас красою, але краса її образів випромінює радість, і це вона робить із любови до людей, до оточення, це вона робить із внутрішньої імперативної необхідности ущасливити ближнього, це вона робить з природньої доброти для помноження добра на землі, для ушляхетнення, для досконалення людства. Цим саме акордом, який є синтезою сказаного, хотів би я закінчити аналізу творчости, — акордом, що веде нас у давні часи, в яких людина була людиною, і нею хотіла залишатися, у часи антики, чи до колиски нашої культури – Геллади. І думаю, що наш Маланюк не даремно Україну охрестив йменням степової Геллади.

Даймо себе всі повести Христині в гарний світ ілюзій і наших особистих ілюзій, – ілюзій про втрачений рай, ми українці про далеку батьківщину, всі інші присутні на виставці Куріци–Ціммерман просто таки про запропачений у наслідку первородного гріха рай, який може нас сповнює тугою, але теж змаганням до самодосконалення. Хай же ж допоможуть нам в тому її життєрадісні образи. Я бажаю авторці, щоб вони незабаром чарували інших глядачів, насамперед наших земляків у діяспорі, як вони нас недавно чарували у Мюнхені, на виставці Українського Вільного Університету.

Виховники

К. Ушинський

ПРОБЛЕМИ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

ПРАЦЯ І ЩАСТЯ

Другий психічний факт, відомий, звичайно, кожному, полягає в тому болісному стані душі, який ми взагалі називаємо *нудьгою*. Нудьга є саме тяжким почуттям недостатності душевної діяльності: отже, темним, але дуже хворобливим і болісним почуттям *прагнення душі до діяльності*... Почуття це може дорости до того, що людина ладна навіть припинити життя своє, щоб позбутися цього прагнення. Якщо людина так розпорядилася життям, що вичерпала всі його ресурси, а внутрішньої й нескінченної роботи собі ніякої не підготувала, доля ж не посилає їй нестатків, то почуття *тягара життя* доймає її дедалі більше й більше і нерідко доводить до самогубства. Цей же тягар життя є не що інше, як невтомна вимога душею діяльності, якої вона не може собі відшукати, бо, не утворивши вчасно серйозних прив'язаностей і занять, вона всього перепробувала і всеї набридло.

* * *

Та цього мало: якщо чоловік працює, щоб здобути засоби до існування, а жінка лише користується з плодів його праці, не поділяючи самої праці, то й тоді родинне щастя неможливе. Жінка, як кумир, що вічно відпочиває від лінощів на ліжку із троянд, – найбезглуздіший витвір розбещеної уяви французьких романістів. Таке поняття про жінку, дуже поширене в модному товаристві, образливе і для жінки і для чоловіка.

Розглядаючи, таким чином, усі приємні відчуття, які тільки дано пізнавати людині на землі, ми бачимо багато насолод і ніде не знаходимо щастя, бо іменем щастя людина вперто називає ідеал нічим не порушваного й безконечного блаженства, яке б не принижувало, а підносило її людську гідність. Такого щастя немає на землі. Насолоди, хоч би як багато їх було зібрано в одно життя, ще не щастя. Це тільки нічого не вартий блискучий порох з крил того невловимого привида, за яким уперто ганяються люди... Праця є єдино приступне для людини на землі і єдино гідне її щастя...

— Що ж це таке? — запитає читач, — до чого веде ця мова? чи не проповідь це на азбучну істину, що *неробство є мати всіх пороків*? — А хіба ця азбучна істина, що її вперше висловив якийсь грецький мудрець, що глибоко вдумався в життя людини, не перетворилася для нас у пусту, незрозумілу фразу? І з чого ж видно, що цю азбучну фразу, яка набридла

нам у прописах, зрозуміли ми як глибоку й вічну істину, що до кожного з нас може бути застосована? Чи не показуємо ми у всіх наших бажаннях, що ця істина не проникла до нашого серця, що ми не віримо тому, що вона істина?

Чи багато можна зустріти між нами таких людей, які не дивилися б на багатство, як на завидний привілей нічого не робити, а на працю, як на тяжку і навіть принизливу належність бідності? Хто не бажає забезпечити можливість неробства для себе або принаймні для дітей своїх? Саму освіту дітей хіба не вважає більшість нижчою від їхнього незалежного стану? Хіба мало таких людей, які дивляться на освіту тільки як на засіб здобувати гроші, і чи бачать у ній люди багаті засіб знайти працю – на забаву, не прирасу, а ділову працю?

Саме виховання, коли воно бажає щастя людині, повинно виховувати її *не для щастя*, а готувати для праці життя... Виховання повинно розвинути в людині звичку й любов до праці; воно повинно дати їй можливість відшукати для себе працю в житті. Та чи таке виховання тепер?

Чи багато знайдеться матерів, які б не клопотались про те, щоб улаштувати неробське життя для дочок своїх? Чи мало є таких, які ладні купити для своїх любимох дочок право неробства, продавши їхню молодість, красу та палке серце такій людині, про яку знають, що вона не може викликати ніякої любови?

...Погляньте на селянина в сірому лахмітті, який брудною рукою витирає піт із свого втомленого обличчя; давно вже носить він під дощем важке рало і спозаранку топче своїми личаками намокле поле; він змок до рубця, гарячий піт на його обличчі змішується з холодними краплями осіннього дощу, руки падають від втоми; він чорний, похмурий, лице його порите зморшками, що більше схожі на борозни, які проводить думки над однією й тією ж сторінкою кілька годин і визубрити її механічно, ніж подумати серйозно кілька хвилин. Мало цього: серйозна розумова праця стомлює незвичну людину швидше, ніж найважча фізична. Це явище пояснюється фізіологічними законами роботи нервового організму та відновлення його сил, що так дорого коштують економії тіла. Але коли не треба надривати сили людини в розумовій праці, то треба не давати їм засипати; слід привчатися до розумової праці потроху, обережно; але, діючи таким чином, можна привчити її легко і без всякої шкоди для здоров'я зносити тривалу розумову працю. Разом із цією звичкою працювати розумово, набувається й любов до такої праці, або краще сказати, жадоба її. Людина, звикнувши працювати розумово, нудьгує без такої праці, шукає її й, звичайно, знаходить на кожному кроці.

Самий відпочинок вихованця можна спрямувати з великою користю в цьому відношенні. Відпочинок після розумової праці зовсім не полягає в тому, щоб нічого не робити; а в тому, щоб змінити роботу: праця фізична є не лише приємним, а й корисним відпочинком після праці розумової. Користь такого відпочинку вже правильно зрозуміли в багатьох закритих закладах Німеччини, де вихованці у вільний від навчання час з величезною охотою займаються навмисно придуманими для цього роботами: господарськими турботами, прибиранням клясних кімнат, обо-

бітком садка чи городу, столярним та тонарним майструванням, оправлянням книжок тощо. У виборі цих занять не слід перечити ніяким нешкідливим нахилам вихованця, і тоді саме заняття буде справжнім і корисним відпочинком. Звичайно, зважаючи на вік, потрібно давати час і для ігор; але щоб гра була справжньою грою, для цього треба, щоб дитина нею ніколи не пересичувалась і звикла потроху без зусилля й примусу залишати її для праці. Найбільш потрібно, щоб для виховання стало неможливим те лакейське провадження часу, коли людина залишається без праці в руках, бз думки в голові; бо саме в ці хвилини псується голова, серце й моральність. А таке провадження часу дуже звичайне в багатьох закритих громадських закладах, так само, як і в багатьох родинах, де діти та молоді люди, залишивши навчальні заняття, зовсім не знають, куди подітися й поволі звикають марнувати час. Ця звичка, набута ще замолоду, знаходить потім собі багату поживу в товаристві, яке звичайно дружно й з усіх сил клопочеться, щоб якимось доконати час: начебто його дано людині занадто багато!

Але не тільки за дверима кляси, часто й у самій клясі вихованці навчаються марнувати час. Учитель тлумачить новий урок: учні, знаючи, що знайдуть цей урок у книжці, намагаються тільки дивитися на вчителя й не чути жодного слова з того, що він говорить. Тлумачачи вдвадцять одне й те саме, вчитель природно не може говорити з тим піднесенням, яке симпатично збуджує увагу слухачів: а тимчасом він не має ніякого методу, що допоміг би йому перевіряти й підтримувати цю увагу. Він дбає тільки про те, щоб більшість його учнів знала предмет, а як прийде до них це знання, – йому зовсім байдуже. Другого дня вчитель питає урок в одного, двох, трьох, а інші в цей час вважають себе зовсім вільними від будь-якого діла. Таким чином проводить інший щасливий хлопчик більшу частину днів цілого тижня й набуває поганої звички сидіти цілими годинами нічого не роблячи й нічого не думаючи. Покладатися на самий інтерес і цікавий виклад предмета можна тільки, і то не завжди, в університетах; а в середніх та нижчих навчальних закладах не можна чекати, щоб учень сам захоплювався предметом; а треба мати метод, який допомагає вчителю тримати увагу всіх своїх слухачів постійно в збудженому стані. Не заперечуємо, що це важко і для вчителя, і для учня; але краще скоротити час клясів наполовину. Ми постараємося незабаром викласти деякі прийоми такого методу збудження уваги кляси; тут скажемо тільки, що наставник не повинен забувати, що його найголовніший обов'язок полягає в привчанні вихованців до розумової праці і що цей обов'язок більш важливий, ніж передача самого предмета.

Отже, виховання повинно невсипуще дбати, щоб, з одного боку, дати вихованцеві можливість знайти собі корисну працю в світі, а з другого – прищепити йому невтомну жагу до праці. Чим більше забезпечений майбутній добробут вихованця, чим менше для нього передбачається насущних потреб, що викликають мимоволі на працю, тим більше повинен розширитися перед ним горизонт світу, в якому для всякого, хто розуміє призначення життя людини й навчився співчувати інтересам людства, знайдеться досить почесної і корисної праці. Чим багатша людина, тим вищою, тим духовнішою, тим більш філософською повинна

бути її освіта, щоб вона вмiла вiдшукати собі гiдну працю до душi. Бiдного праця й сама знайде: досить, коли вiн буде готовим її виконати.

Можливість праці й любов до неї – найкраща спадщина, яку може залишити своїм дітям і бідний і багач.

* * *

Тоді як у рослин сили, добуті процесом живлення, йдуть на самий рослинний процес, на збільшення й розмноження рослини, у тварини частина таких самих сил втрачається на щось нове: на задоволення прагнення до діяльності. Цю нову потребу в організмі приносить і нове начало – душа. Якщо у дорослої людини виявляється менше «неспокійної тваринності», то це ще не доводить, що в ній потреба діяльності зменшилася: вона набрала тільки іншої форми, не виявляється вже в неспокійних руках і вимогах змін. Якщо поет, сидячи спокійно, цілий день обдумує нову драму, то чи можна сказати, що в душі його відбувається менше діяльності й притому різноманітної, ніж у душі дитини, яка може щодня й по кілька годин підряд гратися в коники, вважаючи себе кучером, а стілець конем.

Дитина погляне на квітку, зімне її й кине, а ботанік над цією самою квіткою може просидіти цілі місяці. Дитина набирає враження для майбутніх робіт, безперестанно викликає своїми рухами нові й нові враження, і ось чому її діяльність так впадає в очі; коли ж вона стане працювати над слідами цих вражень, то діяльність її буде хоч і обширнішою, але менш помітною.

Коли ж під старість, як кажуть, зменшується взагалі й зовнішня і внутрішня діяльність, то це легко пояснюється недостатнім уже виробленням фізичних сил, що їх завжди споживає душа при своїх роботах. Її корисною, а ніколи й дуже шкідливою машиною в суспільному устрої.

Другий, не менш важливий для педагогіки, наслідок, що впливає з психічного значення праці, полягає в тому правилі, що виховання не тільки повинне розвинути розум людини й дати їй певний обсяг знань, але повинне запалити в ній жагоду серйозної праці, яка як ми бачили вже, природжена людині, але вона напрочуд здатна розгорятися або гаснути, вважаючи на обставини, і особливо відповідно до тих впливів, які оточують людину в дитинстві та юності.

Щоб людина щиро полюбила серйозну працю, найперше слід прищепити їй серйозний погляд на життя. Важко уявити собі щось більш протилежне меті справжнього виховання, як той легкий, блазенський відтінок, якого надають навчанню і навіть взагалі вихованню деякі педагоги, бажаючи позолотити для дітей гірку пілюлю науки. Блазенство вже й так останніми роками заволоділо розмовами всіх верств так званої освіченої суспільности; вже й так серйозна розмова у вітальнях та навіть у домашніх гуртках стала майже неможливою або принаймні чимсь дивним і непристойним.

далі буде

МЮНХЕНСЬКИЙ ПРОЄКТ 1978

"Мюнхенський проєкт" був започаткований влітку 1974-го року заходами Центрального Мічиганського Університету, Українського Вільного Університету та Асоціації Українських Професорів.

Академічні напрямні цього проєкту базувалися на сучасних світових проблемах міжнародного розвитку й модернізації, а також на східно-європейській та українській проблематиці в рамках світової політики й економічних та суспільних змін. Вирішено також включити в даний проєкт важливі мови, які мають певне відношення до Східної Європи.

В роках 1974-76 були оферовані такі курси:

1. Моделі Економічного Розвитку.
2. Економія Советського Союзу та Східної Європи.
3. Проблема Модерної Людини в Сучасній Советській Літературі.
4. Нації Советського Союзу та їхній Політичний Соціяльний Статус.
5. Східно-Європейські Системи та їхній Політичний Розвиток.
6. Історія Української Політичної Думки I /до кінця 19-го ст./.
7. Історія Української Політичної Думки II /двадцять століття/.
8. Світові Проблеми та їхня Критична Аналіза.
9. Засоби та Ціль Міжнародного Порозуміння.
10. Советська Політика Супроти Національностей в Ділянці Літератури та Культурного Розвитку.

Кожного року в рамках "Мюнхенського Проєкту" брали участь три викладачі, а також пересічно 20 студентів протягом тритижневих сесій.

Крім систематичного аудиторного навчання та використання студентами багатих мюнхенських бібліотечних збірок, музеїв, мистецьких галерій тощо, літня програма включала зустріч, інтерв'ю, дискусії з різними західно-європейськими та американськими групами, установами, а також екскурсії до різних політичних та культурних центрів Західної Європи. Між іншим, наші студенти мали дискусійний вечір на тему різних світових проблем із студентами німецьких політичних клубів, інтерв'ю з Мюнхенською Комісією Розбудови та Модернізації Міста, Фундацією Допомоги Слаборозвиненим Країнам, з представниками Секретаріату Об'єднаного Ринку Європи в Брюсселі, з американськими представниками до Об'єднаного Ринку, та з персоналом американських радіостанцій "Свобода" та "Вільна Європа" в Мюнхені.

Студенти відвідали також спільно музей-концентраційний табір Дахау, поблизу Мюнхену, в супроводі колишнього в'язня нацистських тюрем, ректора УВУ д-ра Янева.

Із товариських зустрічей можна згадати гостину наших студентів в про-ректора Мюнхенського Університету, подорож з німецькими студентами по Баварії та запросини наших студентів на Баварський Балетний Вечір, аранжований їхнім Клубом Міжнародних Зв'язків в Олімпійському Центрі Мюнхену.

УВУ уможливило для "Мюнхенського Проєкту" участь у своїх власних екскурсіях та імпрезах, а ті, які володіли українською мовою, могли скористати з численних прилюдних відчитів, а також із додаткових стипендій, які уможливили їм матрикуляцію на регулярні виклади УВУ.

Влітку 1977-го року "Мюнхенський Проєкт" з огляду на переорганізацію

програми не відбувся. В процесі цієї переорганізації додано курси німецької мови та культури, а також курси про культурно-політичний розвиток Балтійських країн. Включено також два курси з музики: "Розуміння й Оцінка Музичних Творів" і "Напрямки Сучасної Музики в Східній і Західній Європі".

На майбутнє планується також впровадження курсів чеської та польської мови й літератури.

Суттєва ціль поширення програми полягає передусім в її заокругленні в загально-освітньому розумінні. Далі, створюється можливість для учасників "Мюнхенського Проєкту" вивчати історію та культуру інших східно-європейських країн, головню тих, з якими добросусідські відносини України на майбутнє є важливими. Таке поширення програми зробить її більш сприйнятливою для американських студентів не-українського походження, оскільки зацікавлення українською та східно-європейською проблематикою з боку американських професорів та студентів залишається далі важливим чинником цього проєкту.

Взявши під увагу теперішні обставини українського народу в Україні і в діяспорі треба погодитися з фактом, що легальні та ефективні засоби в обороні підставових прав України є можливі тільки на Заході. З різних причин советський уряд не може цілковито ігнорувати публічної opinio Західних держав. Саме в цій ділянці багато залишилося до зроблення у зв'язку із популяризацією проблематики Східної Європи. Наша можливість вплинути на opinio Заходу позитивно та успішно залежатиме не тільки від солідного вивчення української та східно-європейської проблематики, але й західної ментальності та культурно-світоглядових вартостей, коріння яких все ще сягає до політичних традицій Західної Європи.

В цій затьняній підготовчій праці інтелігентна та активна роля української молоді, як також молоді інших східно-європейських національностей, особливо важлива.

Анонімний литовський діяч з Советської Литви Женкуліс пише у зв'язку з цим у зверненні п. н. "Чого ми чекаємо від еміґрації?":

"... дуже важлива обставина стосується тих надій, які ми пов'язуємо з литовською молоддю, що виростає і формується в демократичних умовах західного суспільства: позбувшись неминучого для нас провінціалізму і пов'язаних з ним забобонів, опанувавши новий соціальний і політичний досвід, та молодь, як нам здається, може внести в нашу політичну культуру західний досвід а зокрема так конечно потрібний дух терпимости."

Те саме відноситься до української молоді та її спроможности получити свою політичну діяльність з духом терпимости та політичної зрілости у відношеннях між собою і у відношенні до інших національностей. Одначе досвід нашого життя говорить, що синтезу між вартостями Західного Світу та вартостями нових концепцій вільної Східної Європи не можна очікувати силою факту існування на Заході різних східно-європейських організацій. Такі концепції творяться і засвоюються активним інтелектуальним зусиллям і корегуються найкраще речевим діалогом між тими, що мають певне відношення до тих концепцій.

Логічно можна було сподіватися, що рекордове число українських науковців на університетах Західного Світу після 2-ої Світової війни силою факту спричиниться до скоординованого опрацювання певних напрямних та програм для студіюючої молоді і відносно модерного світосприймання і щодо система-

тичного підходу до студій Східньої Європи. Одначе проминуло понад 30 років і нічого подібного не трапилося. Покищо, величезна більшість наших наукових ресурсів непричасна до питання наукової політики в діяспорі, якщо йдеться про молодь, а українська суспільність, хоча й активна та жертвенна в інших ділянках, зробила мало, щоб створити належне підложжя для консолідації тих розгублених наукових сил, які могли б зайнятися специфічними проблемами студіюючої української молоді.

Незалежно від теперішніх цілей та ролі Українського Вільного Університету, немає сумніву, що він міг би стати об'єднуючим освітнім осередком в певних ділянках загальної освіти а головно в суспільно-політичних та економічних науках. УВУ зі своєю широкою академічною автономною базою та своїм географічним положенням представляє потенційно найдогіднішу базу студій та наукових діялогів про сучасність та можливу будучність Східньої Європи. "Мюнхенський проєкт" створює можливість партнерства із західніми академічними центрами, які і в площині студентських контактів співпраці між професорами можуть спричинитися до більш реалістичної та більш справедливої оцінки ситуації в Східній Європі ніж та, яка домінує тепер на Заході.

Крім того ця програма може спричинитися до започаткування синтези між українознавчими студіями та модерної версії загальної університетської освіти, без якої годі сподіватися на повновартісну та динамічну реґенерацію проводу нашого суспільства на майбутне.

Одначе розвиток і закріплення "Мюнхенського проєкту" вимагатиме посвяти відповідного числа наших професорів та моральної і фінансової підтримки наших установ і громадянства. Коли припускаємо, що так часто вживане гасло "лицем до молоді" береться в нас поважно, то мусимо вірити, що ті шанси, які представляє собою "Мюнхенський проєкт" будуть належно використані.

Ігор Каменецький.

Від Редакції: Було б незвичайно побажано, щоб повищий "Мюнхенський проєкт" включав тематикю пов'язану з філософічно-світоглядovou базою марксизму, без якої не можна належно розуміти советської системи, а тимбільше спринимати її критично в світлі національно-християнської наукової доктрини і філософії. Без того той проєкт буде не повний і не дасть відповіді на суттєві питання советології що повинно б бути метою "Мюнхенського Проєкту". Йдеться, отже, про доповнення "Проєкту" окремим курсом "критика марксизму" .

СУМ в дії

ХІ Крайовий З'їзд СУМ в Австралії

Сорок вісім делегатів із вісім Осередків Спілки Української Молоді в Австралії і 22 гостей взяли участь в ХІ-тому Крайовому З'їзді СУМ, який відбувся в Катедральній залі св. Ап. Петра і Павла в Мельборні в суботу і неділю 25 – 26 березня ц. р.

Крім делегатів, в нарадах З'їзду брали участь почесні гості: Преосв. Владика Іван Прашко, капелян СУМ – всеч. о. Д. Сенів, гол. ОУВФ – Л. Новицький (Сідней), гол. ЛВУ – інж. С. Григорців (Аделаїда), ред. «Нашого Фронту» – мгр В. Литвин (Канбера), гол. від. ЛВУ – Д. Моравський (Мельборн) і голова УГВ – Ст. Лисенко.

З'їздом проводила президія у складі: Василь Хамула – гол., Маріян Ткачук (Сідней) і Богдан Легкий (Перт) – заст., Таня Ліщинська і Павло Сенів (Мельборн) – секретарі.

З'їзд переконав навіть найбільших песимістів, що в рядах СУМ виховалися молоді патріоти, які приходять на зміну старшим діячам визвольної справи.

ХІ-тий З'їзд відрізнявся кольоритом, атмосферою і технікою від попередніх.

Перш за все – це був З'їзд дійсно молодих голів Осередків та молодих делегатів, які репрезентували дружинників, старше і

учасники чисельного сумівського табору «Карпати», біля Мельбурну, в ніці 1977

Нова Управа Осередку СУМ в Бостоні ЗСА

В неділю, 26 лютого 1978 року в приміщенні сумівського дому, відбулися чергові 25-і Річні Загальні Збори Осередку СУМА ім. Василя Біласа в Бостоні, ЗСА.

Збори відкрив голова Осередку Степан Сологуб, привітавши всіх присутніх. Після молитви вшановано однохвилинною мовчанкою пам'ять членів Осередку, які в минулому році відійшли у вічність: бл. п. Степана Мацькевича й бл. п. Василя Майнута.

Президію обрано в такому складі: Володимир Федорів – предсідник, Оля Барицьна – секретар. Попрошено, почесних членів президії: голову місцевого Відділу УККА інж. Конрада Гусака, та друга Петра Когута – представника від Крайової У-

прави СУМА.

Після відчитання і затвердження протоколу з попередніх Річних Загальних Зборів, приступлено до звітів Управи: Володимир Гетьманський – заступник голови; Славія Щудлюк, Володимир Федорів і Михайло Франківський – секретарі; Микола Сухий /стар./ – скарбник; Іван Попик – організаційний; Романна Михайлів – культ. освітний і пресовий реф.; Михайло Носаль – булавний Від. Ю-СУМА обширно звітував про загальну працю проведenu з юнацтвом і дружинниками; мгр. Орест Щудлюк – головний виховник, звітуючи про цілість виховної праці, підкреслив яку велику роль відіграє виховання молоді Ю-СУМА.

← молодше юнацтво – здається, що перший раз в історії СУМ в Австралії на З'їзді були присутні голови всіх Осередків.

Відбігаючи від програм минулих з'їздів, делегати цього з'їзду вспіли обрати нові керівні органи вже першого дня нарад і цим дати змогу використати дальші наради для обговорення сумівської проблематики.

Нову Крайову Управу СУМ очолив Михайло Моравський, гол. Мельборнського Осередку СУМ. Крім нього, до управи ввійшли: В. Хамула, П. Сенів, С. Романів, Яр. Кутний. З волі делегатів Мельборн знову став осідком Крайової Управи й центром сумівського життя в Австралії.

Орест Ганчар – кер. фізичного виховання, підсумувавши діяльність спорту, запропонував винагородити трофеєм, молодшу юначку Ронсолянну Щудлюк, як взірцеву спортсменку: Слідували звіти Др. Роман Дашавець – реф. зов. зв'язків; В. Оленяк – гол. Контр. Ком.; І. Банадига – гол. Тов. Суду.

Після дискусій над звітами, та уділення абсолюторії уступаючій Управі, обрано нові керівні органи Михайло Носаль – голова; Степан Сологуб й Олег Ленів – заступники; В. Федорів, М. Франківський – секретарі; Микола Сухий /стар./ – скарбник Я. Сухий – заступник; Романна Михайлів – культ. освітний і пресовий реф.; Іван Попик, Р. Василенко й С. Щудлюк – організаційні; Зоряна

Управа О-ну СУМА в Бостоні, ЗСА відзначена прапором Головної Управи

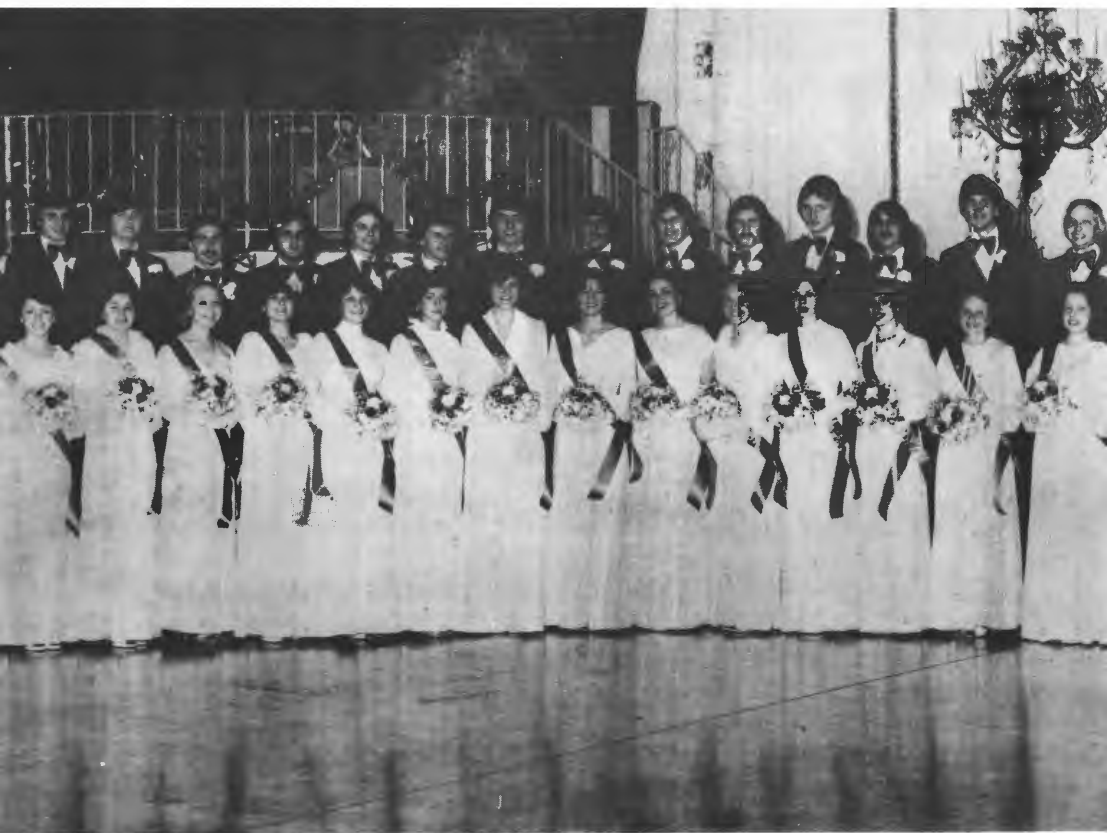
Дашавець й Анна Ганчар – реф. зовнішних зв'язків; Теодор Майкут /стар./, С. Микитин, М. Волощук – господарські керівники; Орест Ганчар – керівник фізичного виховання; М. Ганчар і М. Щудлюк – реф. жіноцтва; О. Микитин, М. Гапій, О. Майкут, Т. Майкут /мол./ – вільні члени; С. Щудлюк суспільна опіка; М. Сухий/мол./ – гол. Конт. Ком; М. Сухий/стар./, Д. Мельник – делегати до УККА; Іван Банадиґа – гол. Товар. Суду; Др. Р. Дашавець – булавний; М. Галонжка – заступник; М. Носаль – керівник дружинників; Р. Михайлів – гол. вих.; мгр. О. Щудлюк – заст. гол. вих.

Привіти й побажання Зборам висловили: друг П. Когут – пред.

КУ-СУМА, інж. К. Гусак – голова місцевого Від. УККА, як рівнож пред. від ОБВУ, Л. Щудлюк – гол. Церк. Ком. Укр. Кат. Церк. Христа Царя, Леонід Грінченко – гол. Укр-Амер. Горожанського Клубу, О. Барицька – заст. гол. місц. Від. ОЖ-ОЧСУ, В. Гетьманський – від 374 Від. УНС, М. Сухий /стар./ – 230 Від. СУК-Провидіння, мгр. О. Щудлюк – від 123 Від. Народ. Помочі, Дмитро Мельник – від 307 Від. УНС, С. Сілярчук – від Укр. Кооперативи.

Загальні Збори закінчено відспіванням "Ще не вмерла Україна".

Романна Франківська-Михайлів

29-та Річна Маланка Осередку СУМ ім. М. Павлушкова в Чікаґо

14-го січня ц.р. відбулася 29-та річна маланка Осередку СУМА ім. М. Павлушкова в Чікаґо. Як кожного року, при цій нагоді відбулася також презентація Деб'ютанток, а саме – на світліні з ліва – Оля Бернацька – Юрій Павлик, Ліда Кіналь – Андрій Чичула, Стефанія Тхорик – Михайло Дерех, Оксана Дяків – Мирон Лисканич, Оля Дріст – Михайло Вишиванюк, Дарна Максимчук – Стефан Куцан, Ірина Вишиванюк – Орест Сандуляк, Марійка Пітула – Михайло Дацків, Уляна Максимів – Михайло Васик, Олена Білоус – Данило Бараболяк, Розалія Сематчин – Ростислав Зботанів, Наталка Чучук – Олег Федак, Богданна Гринчишин – Михайло Левицький, Люба Лехнюк – Ростислав Дахнівський, Ганя Шулик – Федір Ступень. Маланка відбулася в знайомих вже приміщеннях «Голден Тіара». Богдан Лесюк вміло провадив програмою вечора. Він був рівно ж головою підготовчого комітету, в склад якого входили ще Іван Павлик, Захар Колодій, Мирон Куляс, Степан Дрозд, Ярослав Верещак, Стефанія Остапчук, Христя Федак, Євстахій Панчишин та Леся Дерех. До танців пригравали дві оркестри: «Промінь», в склад якої входять майже всі сумівці, та оркестра «Тиволі». До впровадження Нового Року, театральний гурток Осередку СУМА ім. М. Павлушкова, під керівництвом Мирона Куляса приготував коротку, гумористичну сцену, «Тяжко на Еміграції».

Шевченківські святкування в Парижі

Заходами Управи Осередку СУМ в Парижі було організовано 17.3.1978 р. Шевченківське Свято, яке пройшло з повним успіхом. Тут подаємо коротку доповідь, яку виголосив Дружинник СУМ Михайло Бублинський, член НУ СУМ у Франції.

Святочна ГроМадо !

Свою поему "На Роковини Шевченка" Леся Українка кінчить такими влучними словами:

*"Усе знесла й перемогла
Його любови сила.
Того ж великого вогню
І смерть не погасила".*

Ці слова потверджуються також нашою тут великою присутністю, яка свідчить, що вогонь, який Тарас Шевченко запалив в українських серцях не згас. Сильна любов до України, що нею був проіннятий Шевченко промінює завжди з його творів і тому з неменшою любов'ю українці віддають кожночасно поклін і шанують пам'ять найбільшого Поета України.

Дев'ятнадцяте століття – це доба відродження України, а в ній найбільша роля припадає Тарасові Шевченкові. Це він розбудив і скріпив національну свідомість, а тому можна без помилки сказати, що українська людина після Шевченка, це не та сама людина, що була до його приходу, а яка перебувала немов у летаргічному сні.

Обдарований багатогранними мистецькими здібностями, він володів образотворчим малярством, мав чудовий голос для деклямації й до співу, а свій поетичний талант присвятив повністю долі і освідомленню свого народу, двигаючи його з становища рабів до високої політичної боротьби, за свою Державу.

Шевченка можна сміло назвати Ідеологом українського народу. Його поезія причинилася до буйного розвитку політичної думки серед народних мас, його вірші промовляли до серця і до розуму, що доходило до свідомости усіх без вийнятку верств народу.

Згадуючи минуле України, описуючи її сумну сучасність та пророкуючи майбутнє, Шевченко дає нестертий образ історії України. Саме й тому творчість Шевченка є безсмертна; вона стоїть поза межами часу, що минається.

Актуальність Шевченка підтверджується кожночасно в зростанні й поширенні його ідей. Його слава й пошана до нього українського народу, змушують навіть ворога з ним рахуватися, а не ігнорувати. Вони навіть намагаються прикріпити Шевченка до свого "воза", кажучи, що Шевченко виступав виключно проти царату і соціального гноблення, а мрії його здійснилися щойно з приходом большевицької влади. Та ми знаємо, що воно не так. Досить згадати тільки деякі недавні події, які заперечують подібні твердження. Коли в березні 1963 р. українці Києва святкували Шевченківські роковини, то одна професорка росіянка своєю шовініс-

тичною поставою перед пам'ятником Шевченка викликала грізне обурення Киян. Або в березні 1964 р. знищення у Київському Університеті вітражу Шевченка, роботи Алли Горської і Опанаса Заливахи, та їх переслідування і смерть Алли Горської. Або ще в травні 1964 і 1965 рр. заборона поліційною владою сходин перед Шевченківським пам'ятником в Києві та переслідування тих, хто посмів не виконати даного розпорядку. Та це не спинило українських студентів, які продовжують святкувати в місяці травні перенесення тіла Тараса Шевченка з Петербурга до Канева з зупинкою в Києві, хоч влада й заборонює ті святкування.

Це є факти, про які нам відомо, але скільки їх було і є, які ще до нас не дійшли? Це показує наскільки ворог боїться революційної сили й того символу, що його представляє Шевченко. Тому ворог намагається все перекручувати й по своєму пояснювати, бо знищити Шевченка інакше не може.

Подібність людей-борців наших днів в Україні із Шевченком є величезна. Це його дух втілюється в них і веде до здійснення його славних заповітів. Не інша була б тому доля Шевченка в наші дні, якщоб він жив під большевицькою окупацією. Він був би так само в тюрмі чи на заслання, як сучасні Нескорені. Чи не та сама доля зустріла наших мистців і поетів, яким нищать твори і забороняють писати й малювати /П. Заливаха, С. Шабатура, В. Стус і ін./ Нема, отже різниці між царським і комуністичним режимом російської імперії.

Від Шевченка походить також назва "захаявна література", з якою він ховався перед властями. Така ж доля й сучасних нам поетів і літераторів, які мусять ховатися зі своїми поезіями й літературними творами, щоб ворог не забрав і не знищив.

Шевченко був прекрасним психологом свого народу, знаючи добре в чому його сила, а в чому слабкість, щоб відповідним словом вилікувати душу свого народу від чужих наносів та завданих ворогом ран. Одне слово, він підніс нашу національну свідомість до найвищого ступеня і утвердив наше національне "я".

Йдучи твердо сьогодні вказаним Шевченком твердим шляхом, можемо впевнено сказати:

Великий наш Кобзарю! маємо надію здійснити Твої заповіді, щоб у "сім'ї новій, вольній", тоб то у вільній українській Державі згадати Тебе "не злим, тихим словом" !

М. Бублинський

ЧИТАЙТЕ, ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ, ПОШИРЮЙТЕ "АВАНГАРД,, – Журнал української молоді, що вже 32 роки стоїть на сторожі ЧЕСТИ УКРАЇНИ і вказує шлях до її ВОЛІ і ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ!

**ГРОТА-ПЕЧЕРА
І
ПРОПАМ'ЯТНИЙ
ХРЕСТ
У
ВАШІНГТОНІ,
ЗСА**

Ці історичні об'єкти, проєкту архітекта Мирослава Д. Німцева, будуть побудовані на схилі гори, покритої деревами, біля крайового собору Пресв. Родини. Між ними і собором буде площа для відкритих богослужень, на якій легко можна буде помістити кілька тисяч людей.

Грота буде сорок стіп висока, а в її нутрі буде печера з престолом. Мозаїкова ікона над почерою зображуватиме чудотворну появу Богоматері в Почаєві 1260 року. З-під ікони витрискуватиме джерело, вода якого спадатиме по обох боках гроти й наповнятиме басейн, призначений на водосвяття.

Понад гротою, на масивному гранітовому фундаменті стоятиме величавий, шістдесят стіп високий, пропам'ятний хрест для відзначення тисячеліття Хрищення Руси України. Хрест буде споруджений зі сталі та прикрашений українськими орнаментами. На перехрещенні його рамен виднітиме Тризуб Св. Володимира Великого. Хрест із системою електричних освітлень, побудований на одному з найвищих пунктів столиці день і ніч полонюватиме всіх своїм маєстатом і небуденною красою. Кошт проєкту біля 200.000.00 дол.

ВІДІЙШОВ У ВІЧНІСТЬ

В дні 17.12.1977 р. в Нью Йорку після важкої недуги помер

сл. п. мґр ЄВГЕН ЛОЗИНСЬКИЙ

пол. член УВО та провідний член Революційної ОУН, що все своє життя працював і боровся за здійснення національних ідей, за що побував в тюрмах Польщі і в німецькому концетрану - Авшвіці.

Родом з Тисьмениць, Зах. Україна, Покійний навчався в Станиславові, а відтак закінчив студії в Кракові на Ягеллонському Університеті. Брав активну участь в суспільно-політичному житті в Україні та був провідним членом ОУН в час проголошення Відновлення Української Держави Антоном 30 Червня 1941 р., за що був арештований.

В Німеччині, а відтак в Америці сл. п. мґр Є. Лозинський очолював ряд громадських установ, в тому ГУ ООЧСУ, ГУ "Самопоміч" та інші. Завжди готовий до праці і завдань, він горів ба-

жанням якнайбільше причинитися до росту і слави українського імення в світі.

Син Аскольд, тепер молодий адвокат, і дочка Ляриса — це чільні суміські діти, а Дружина Марія — активна провідна членка ОЖ ОЧСУ.

Ми висловлюємо наші найщиріші співчуття осиротілим членам Родини Покійного.

Похорони відбулися на українському цвинтарі в Бавнд Бруку 21.12.77 при великій силісності людей. Вічна Йому Пам'ять!

ЗАМІСТЬ КВІТІВ НА МОГИЛУ

Сл. п. Василь Терлецький, колишній Усусус і видатний гром. діяч, відійшов у вічність на 80-му році життя в Детройті, Америка. Похоронні обряди відправили оо. Бохневич, парох церкви св. Івана Христителя, о. В. Клишчук і о. крил. І. Прокіпович, що сказав зворушливу прощальну проповідь. Співав хор "Божі", під управою М. Цепенди. Станиця УСС в Детройті працювала Покійного словами п. Е. Драґинди, а Станиця УПА та О-н СУМА "Київ" в Детройті держали почесні стійки. Похороном зайнялося заведення п-і М. Градовської, а тризна відбулася в Українському Народному Домі. На заклики п. Д. Костинюка присутні склали 118 дол. на Патріярший Фонд, а зібрані датки для Родини, були Родиною розподілені на наступні цілі: На "Визвольний фонд" 100 дол., на Український Культурний Центр в Детройті — 100 дол. та на пресфонд "Шляху Перемоги", "Авангарду" і "Крилатих" по 50 дол. Покійний залишив у смутку синів Івана і Михайла, невістон Ольгу і Іванну, внуків — Михайла з дружиною Анною, Ганю з мужем Славном Чикаловським, Євгена, Володимира й Романа. Правнуків — Тараса, Славка і Наталку та дальшу і ближчу родину в Україні.

Нехай вічною буде Йому пам'ять і легкою Американська Земля! Родині за щедри датки, щире Спасибі!

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСФОНД "АВАНГАРДУ"

ЗСА

Детройт: Булава Дружинників СУМА /д. М. Федорів/ Зі з'їзду Дружинників 7-9. 10. 77 — 100 дол. /також на "Крилаті" — 100 дол./

С. Токарчук — з приводу похоронів сл. п. Василя Терлецького — 50 дол. /також на "Крилаті" — 50 дол./

Філядельфія: М. Бачара — з 25-ліття Петра і Анни Марчиха по 25 дол. на "Авангард" і "Крилаті". З 25-ліття Іванни і Володимира Іваськів — по 25 дол. на "Авангард" і "Крилаті". Роман Голяш — 25 дол

Чикаго: Т. Фірцович — 5 дол.

Ірвінгтон: А. Кріса — 1 дол.

Канада

Монтреаль: Г. Швець — з весілля Лесі Петуш і Ф. Лаллетті — 20 дол. С Шнурівська — 5 дол. / також на "Крилаті" — 5 дол./ мгр. Г. Ощипко — 5 дол.

Ванкувер: О-к СУМ — зб. л. ч. 62 — 5 дол.

Німеччина

Ганновер: З. Терешкум — 5 нм. /також на "Крилаті" — 5 нм./

Франкфурт: З. і В. Мацок — по 28 нм. на "Авангард" і "Крилаті"

Бельгія:

Бельгія

Брюссель: Ф. Паражок — 200 бфр.

Австралія

Сідней: П. Середюк — з весілля Христини Янів і Тараса Полохача — 30 дол.

Велика Британія

Лондон: І. Бутикський — 1 ф.ст.

Всім Жертводавцям і Збірникам щира подяка, а Молодим Парам Многих і Щасливих Літ!

ЗРОДИННИХ НАГОДНА "АВАНГАРДУ"

В суботу 11 лютого 1978 р. заходом дітей і близьких друзів, в залі церкви Св. Йосафата в Філядельфії, відбулося ювілейне прийняття для п-ва Іванни і Володимира Іваськів з нагоди 25 ліття їх подружжого життя.

Це ювілейне прийняття-гостину відкрив і нею проводив староста п. Мирослав Солтис. В імені родини вітав Ювілятів старший син Орест Іваськів а відтак коротко про Ювілятів говорив п. Лев Іваськів та о. Роман Мірчук.

Під час прийняття за ініціативою п. Мирослава Солтиса переведено збірку, яка у висліді дала суму 114 дол., в тому Ювіляти пожертвували 25.00 дол.

Зібрану суму розділено: на радіо-програму організації УВФ у Філядельфії 64 дол. і по 25 дол. на журнал "Авангард" і "Крилаті". Всім жертводавцям складаємо щира подяку, а Шановним Ювілятам бажаємо кріпкого здоров'я і Многих літ.

Щастя Бажаємо

Христина ЯНІВ і Тарас ПОЛОХАЧ звінчалися 16.7.1977 р. в Сіднею Австралія. Вінчав о. прот. Іван Шевців, в церкві св. Андрея.

Молода Пара — це примірні сумівці, що пройшли усі шаблі юнацтва СУМ, побували на таборах, брали участь в самодіяльних Гуртках О-ку СУМ в Сіднею, відзначаючись добрими прикметами сумівців.

Весільною гостинюю, на якій було багато подруг, друзів і знайомих провадив голова КУ СУМ д. Ждан Коломиєць.

З тієї нагоди Молода пара склала пожертву на "Авангард" в сумі 30 дол.

Молодому Подружжю складаємо найщиріші побажання Многих і Щасливих Літ, а за пожертву — Щире спасибі!

З РОДИННИХ НАГОД НА "АВАНГАРД",

В неділю 12 лютого 1978 р., в залі Дому Української Молоді в Філадельфії, заходом близьких друзів відбулося ювілейне прийняття для п-ва Петра і Анни МАРЧИХА /обидвоє бувші члени СУМ/ з нагоди 25-ліття їх подружжого життя. З тої нагоди Шановні Ювіляти зложили 80 дол., на "Нашу Українську Школу", при Осередку СУМА ім. УПА в Філадельфії, а присутні гості 50 дол., які розділено на журнали СУМ "Авангард", і "Крилаті", по 25.00 дол.

Вам жертводавцям складаємо щирю подяку, а Шановним Ювілятам бажаємо кріпкого здоров'я і Многих Літ.

Дорогі Українці і Українки у всіх країнах поза Рідними Землями! Станьмо всі разом, без винятку, проти зростання мішаних вінчань та допомагаймо нашим молодим людям закладати українські родини, а рівночасно старайтеся всі привертати до українства нашим тактом, вирозумінням і любов'ю тих наших людей, що вже є мішаними подружжями, і їхніх нащадків, які відстали від нас. Усі ми належимо до великого, майже 50-мільйонового народу, тож гордімся тією приналежністю, будьмо гідні її та не відрікаймося її через мішані подружжя. Наш поневолений, але нескорений народ в Україні потребує нашої допомоги для здобуття людських прав, свободи й суверенности, а не нашого релігійного й національного самознищення через мішані подружжя.

ДРУГИЙ КОНГРЕС СКВУ

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ТЕМИ	Стор.
О. Коваль: <i>До основ державного будівництва</i>	81
З.М.: <i>На службі Бога і Близького /о. В. ван Стратен/</i>	85
Олена Тереля: <i>Переслідують за переконання</i>	87
Й. Тереля: <i>Лист до Папи</i>	89
Стрільців В.С.: <i>Беззаконня . . . і безправ'я</i>	91
Гельсіннська Група: <i>В обороні Л. Лукіяненка</i>	93
В. Стус: <i>Мордовія мене зробила українцем</i>	94
. . . . : <i>"Не стану в душі ховати", віри</i>	98
В. Калиниченко: <i>"Держава, якої метою є вбивство нації"</i>	99
ЦУ СУМ: <i>Під осуд української громадськості /гасло в ЕУ/</i>	100
Др. Г. Васильович: <i>Співка Української Молоді /гасло/</i>	103
В. Трембіцький: <i>Справа членства України в СПС</i>	105
ІДЕОЛОГІЧНІ ТЕМИ	
Роман Зварич: <i>За яку боротьбу? /2/</i>	109
ПОЕЗІЯ-ПРОЗА	
Ірина Сенік: <i>Лист</i>	113
Р. Степаняк: <i>Молитва козака, Ластівка, Загибель мрії</i>	116
Софія Наумович: <i>Література визвольних змагань</i>	121
НАУКА-КУЛЬТУРА-МИСТЕЦТВО	
Б. Антоненко-Давидович: <i>Культура української мови</i>	128
Др. Р. Мазурок: <i>Польські зазіхання на Україну, кінець</i>	132
В. Янів: <i>Українське коріння в "Дереві Життя"</i>	136
ВИХОВНИКИ	
К. Ушинський: <i>Проблеми сімейного виховання</i>	144
І. Каменецький: <i>Мюнхенський Проєкт 1978</i>	148
СУМ В ДІЇ	
І. Вюр: <i>XI Крайовий З'їзд СУМ в Австралії</i>	151
Р. Франківська-Михайлів: <i>Нова Управа СУМ в Бостоні</i>	152
Т.Д.: <i>29-та Річна Маланка О-ку СУМ ім. Павлушкова в Чікаго</i>	154
М. Бублинський: <i>Шевченківські святкування в Парижі</i>	155
РІЗНЕ	
. . . . : <i>Грота-Печера і Пропам'ятний Хрест в Вашингтоні</i>	157
<i>Відійшов у вічність: сл. п. mgr Є. Лозинський</i>	158
<i>Замість квітів на могилу. сл. п. В. Терлецького</i>	158
<i>Пожертви на пресфонд "Авангарду"</i>	159
ЩАСТЯ БАЖАЄМО	
<i>Христя ЯНІВ і Тарас ПОЛОХАЧ, Австралія</i>	160
НА ОБКЛАДИНЦІ	
Григорій Крук: <i>Бюст проф. Г. Ващенко</i>	I
Стефа Шабатура: <i>Килим з І. Котляревським</i>	IV

